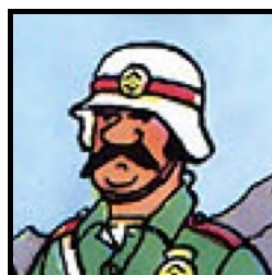
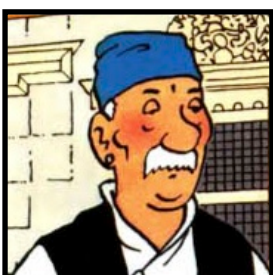

Anàlisi de la caracterització física dels figurants a
Les aventures de Tintín

Martí Amargant Arumí
Tutors: Joan Carles Cortés de Haro
Ma Teresa de Pouplana Fanals
Institut Montsoriu
Curs 2011-2012

Resum

Aquest treball proporciona una anàlisi de la caracterització física dels figurants o personatges circumstancials a *Les aventures de Tintín*, de Georges Remi (Hergé). S'intenta respondre a la pregunta de si va treballar aquest element de la seva obra amb tant de detall com ja se sap que feia amb altres aspectes. S'ha estudiat la correlació entre l'aspecte físic dels personatges i la seva procedència o funció en el còmic. Això s'ha dut a terme mitjançant la sistematització de 20 trets físics de 535 personatges i un posterior estudi de les dades recollides. Els figurants s'han agrupat segons la seva funció i segons la seva procedència, i s'ha pogut comprovar que cadascun d'aquests grups té les seves característiques físiques pròpies i diferents de la resta. També s'ha provat que cada grup té el seu propi estereotip que el fa específic i que els membres del grup tendeixen a assemblar-s'hi. Això, juntament amb altres patrons observats i descrits (la distribució dels sexes o les edats, per exemple), permet concloure que els figurants estan treballats amb gairebé tant detall com els personatges principals.

Paraules clau: Tintín, Hergé, figurants, aspecte físic, estudis literaris, estereotip.

Abstract

This project provides an analysis of the physical characterization of the supernumeraries or circumstantial characters in *The adventures of Tintin*, by Georges Remi (Hergé). It attempts to answer the question whether this element of his work was treated with as much detail as it is already known that he did with other aspects. The correlation between the character's physical appearance and their provenance or function in the comic has been studied. This has been done through the physical systematization of 20 physical traits of 535 characters and a later study of the collected data. The supernumeraries have been grouped by their function and by their provenance, and it has been demonstrated that each of this groups has got its own and different physical traits. It has also been proved that each group has got its own stereotype that making it specific and that the members of the group tend to resemble it. This fact, along with other observed and described patterns (such as the distribution of the genres and the ages), allows to

conclude that the supernumeraries are treated with almost as much detail as the principal characters are.

Key words: Tintin, Hergé, supernumerary, physical appearance, literary studies, stereotype.

Aquest treball ha estat beneficiari d'un ajut Botet i Sisó concedit per la Universitat de Girona, per la qual cosa ha comptat amb la cotutoria de la Sílvia Llach Carles, del departament de Didàctiques Específiques.

Dedicat a tots els lectors que alguna vegada han detectat algun patró ocult i s'han quedat amb ganes d'estudiar-lo.

Índex

Resum	2
Abstract.....	2
1 Presentació.....	7
2 Estat de la qüestió	8
3 Fonaments teòrics.....	10
3.1 Cronologia de l'obra	10
3.2 Personatge circumstancial o figurant.....	13
3.3 Estudi de la constitució	14
4 Disseny de la part pràctica	16
4.1 Selecció de la mostra.....	16
4.2 Recollida de dades.....	16
4.2.1 ID.....	17
4.2.2 Grup.....	18
4.2.3 Procedència	18
4.2.4 Esquema de constitució.....	18
4.3 Extracció de resultats.....	20
4.3.1 Distribució percentual dels trets d'un grup.....	20
4.3.2 Trets característics de cada grup	20
4.3.3 Agrupacions de personatges segons identitat de trets.....	20
5 Anàlisi dels resultats.....	21
5.1 Existència de patrons en la distribució dels trets.....	21
5.1.1 Per grups.....	21
5.1.2 Per procedència	23
5.2 Determinació dels patrons: estereotips.....	26
5.2.1 Per grups.....	26
5.2.1.1 Mariners	28
5.2.1.2 Polícies	29
5.2.1.3 Militars	30
5.2.1.4 Indeterminats.....	30
5.2.1.5 Científics	31
5.2.1.6 Guerrillers i mercenaris.....	31
5.2.1.7 Turistes	32

5.2.1.8	Religiosos	33
5.2.1.9	Nobles i burgesos.....	33
5.2.1.10	Guardians del temple del Sol	34
5.2.2	Per procedència	36
5.2.2.1	Bèlgica	37
5.2.2.2	Sildàvia.....	39
5.2.2.3	San Teodoros.....	39
5.2.2.4	Perú.....	40
5.2.2.5	Khemed	41
5.2.2.6	Europa	41
5.2.2.7	Bordúria.....	42
5.2.2.8	Xina.....	42
5.2.2.9	Escòcia.....	43
5.2.2.10	Marroc.....	44
5.2.2.11	Tibet.....	44
5.2.2.12	Nòmades	45
5.2.2.13	Àfrica subsahariana	45
5.2.2.14	Sondonèsia.....	46
5.2.3	Diversitat global.....	47
5.3	Altres patrons observats	48
5.3.1	Distribució dels figurants en el temps	48
5.3.2	Distribució dels grups en el temps	49
5.3.3	Predominances de sexe i edat.....	49
6	Conclusions	52
7	Bibliografia i webgrafia	55
8	Annexos (separata)	

1 Presentació

Tintín és un fenomen històric i mundial. No és només un fenomen a nivell del món del còmic, ni tan sols un fenomen només a nivell literari. Una obra de la qual s'han venut 350 milions de còpies i que ha estat llegida per tantes generacions de nens i joves no és només un fenomen literari, és alguna cosa que deixa per força alguna marca en la societat. Prova d'això és que existeixen incomptables estudis sobre com es relacionen el contingut de la col·lecció i la realitat que envolta la seva creació. S'ha demostrat moltes vegades i de moltes maneres diferents que els elements que apareixen en una vinyeta de *Les aventures de Tintín* són tan elaborats, fruit d'un treball de documentació i representació tan exhaustiu, que acaben per generar un autèntic món paral·lel, riquíssim.

Aquest treball se situa en la línia d'aquests estudis. De la lectura repetida dels àlbums, hom pot quedar-se amb la sensació d'haver vist un cambrer dues vegades en llocs ben diferents, o notar que tots els policies tenen un retirada. El que aquí es vol investigar són aquests personatges que, com els extras d'una pel·lícula, es mouen pel fons de la vinyeta sense ser el centre d'atenció. La hipòtesi d'aquest treball és que aquests extras, aquests figurants, estan tan treballats en el seu aspecte físic com la resta d'elements que Hergé va introduir en la seva obra. L'objectiu a assolir ha estat descobrir i determinar els patrons que segueix el seu disseny d'una manera numèrica i objectivable.

Per a fer-ho, ha calgut detectar-los, classificar-los i descriure'ls de manera uniforme. Se'ls ha posat dues etiquetes, una per allò que estan fent i una altra per allí d'on vénen. S'han agrupat i desagrupat, traduït a nombres, a taules i a gràfics. Aquest esmicolament, lluny de destruir l'obra en milers de fragments incomprensibles, ha servit per construir una nova porta, un nou pont. El treball que s'ofereix a continuació és una nova via d'accés al món de Tintín.

2 Estat de la qüestió

Es pot afirmar amb seguretat que Georges Remi, altrament conegut com Hergé, cuidava fins l'últim detall de les seves obres. En aquesta línia trobem els treballs de Michael Farr, tintinòleg de renom mundial, que demostren fins a quin punt les representacions de l'autor són fidels a la realitat:

Hergé es va formar, al llarg de tota la seva vida, una documentació d'una riquesa i d'una varietat extraordinàries, classificada, arxivada i repertoriada metòdicament. [...] Hergé arxivava fins a l'obsessió tot el que li semblava susceptible de ser utilitzat un dia o altre.¹

Prova d'això són els Estudis Hergé, fundats després de la Segona Guerra Mundial, on treballaven especialistes en diversos camps que vetllaven perquè la precisió en els detalls fos màxima, i que ara són un arxiu de tot el treball documental de l'autor. El que l'autor del treball es pregunta és si Hergé també va cuidar i treballar els personatges que només apareixen de forma circumstancial a les seves obres de la mateixa manera que va fer amb la resta de detalls.

Pel que respecta a documents que, com aquest treball, busquen trobar o demostrar els fonaments del contingut de les obres d'Hergé, cal dir que l'editorial *Éditions Moulinsart* ha publicat, gràcies a la col·laboració d'un gran nombre d'autors, diferents llibres o reculls d'articles: *Tintin au pays des savants* és una anàlisi en profunditat de tots els aspectes dels àlbums que fan referència a la ciència i la tecnologia, des dels científics, com l'aeronàutica, fins als somnis, els fenòmens meteorològics i l'ecologia. A *Tintin, grand voyageur du siècle* s'estableix un paral·lelisme entre els grans esdeveniments del segle XXI i la manera com Hergé els va representar abans que succeïssin, de forma similar a Jules Verne.

En referència al treball dels personatges de *Les aventures de Tintin*, cal destacar *Tintin & Co.*, un recull d'informació sobre els orígens i els trets característics de dotze personatges principals i secundaris, a més de *Tintín. El somni i la realitat*,

---

¹ FARR, Michael. *Tintín, el somni i la realitat: La història de la creació de les aventures de Tintín*. Barcelona: Editorial Zendera Zariquiey, 2002. (Biblioteca Tintín) ISBN 84-8418-127-8.

obra de referència i estudi exhaustiu del món creat per Hergé que inclou informació sobre la creació dels elements circumstancials, ja siguin espais, objectes o persones. Ambdós són llibres publicats per l'esmentat Michael Farr.

Finalment, i acotant la temàtica en la construcció psicològica d'aquests personatges, trobem articles com *Tintin and the Capgras syndrome*, que exposa com Hergé retrata amb absoluta fidelitat el quadre clínic d'un afectat del síndrome de Capgras i com Tintín realitza una adequada aproximació psicoterapèutica transferencial per tranquil·litzar-lo²; o *Stigma and prejudice in Tintin*, un estudi que analitza com són retratats els malalts mentals. L'obra més remarcable en aquest àmbit és potser *Tintin chez le psychanalyste*, un assaig que pretén posar el divan als personatges principals de l'obra i relacionar-los amb la vida del propi Hergé.

El que pretén aquest treball és omplir el buit d'informació següent: Existeix una relació entre el físic dels personatges i la seva funció o procedència als àlbums? Dit d'una altra manera: quins patrons segueix Hergé a l'hora de dissenyar els figurants que apareixen en les seves obres en allò referent al seu aspecte físic?

S'ha consultat, a més de la base de treballs de recerca de recercat.cat, el catàleg bibliogràfic de Google Scholar amb múltiples paraules clau relacionades amb la temàtica i l'objectiu d'aquest treball. No s'ha trobat cap publicació impresa que respongui a les preguntes suara formulades, així com tampoc cap article publicat a la revista britànica *The psychiatrist*. Un cop observats tots els llibres sobre *Les aventures de Tintin* que apareixen al catàleg d'Amazon.com i de la Fnac i després de documentar-se sobre els treballs que se citen als documents als quals es té accés, l'autor afirma que fins al moment no existeix un estudi igual a aquest.

---

² Förstl, H. [et al.]. *Tintin and the Capgras syndrome* [en línia]. [S. l.]: Royal College of psychiatrists, 1990. <<http://pb.rcpsych.org/content/14/12/705>> [Consulta: 20 març 2011]

3 Fonaments teòrics

La col·lecció de *Les aventures de Tintín* està constituïda per 24 àlbums:

- *Tintín al país dels soviets*
- *Tintín al Congo*
- *Tintín a Amèrica*
- *Els cigars del faraó*
- *El lotus blau*
- *L'orella escapçada*
- *L'illa negra*
- *El ceptre d'Ottokar*
- *El cranc de les pinces d'or*
- *L'estel misteriós*
- *El secret de l'unicorn i El tresor de Rackham el roig*³
- *Les 7 boles de cristall i El temple del sol*
- *Tintín al país de l'or negre*
- *Objectiu: la Lluna i Hem caminat damunt la Lluna*
- *L'afer Tornassol*
- *Stoc de coc*
- *Tintín al Tibet*
- *Les joies de la Castafiore*
- *Vol 714 a Sidney*
- *Tintín i els "pícaros"*

Com es veurà tot seguit, van ser publicats al llarg d'un període de temps ampli, i guarden diferències significatives entre si. Cal entendre el context en què es van dibuixar per veure quins àlbums s'estudiaran i quins no.

3.1 Cronologia de l'obra

Georges Remi entrà a treballar al diari *Le Vingtième Siècle* el 1925, però no serà fins a principis de 1929 que Tintín farà la seva primera aparició en el suplement

---

³ Els àlbums que apareixen aparellats guarden entre si una continuïtat argumental.

juvenil d'aquest diari catòlic belga, *Le petit vingtième*⁴. Així doncs, les seves primeres aventures, des de *Tintín al país dels soviets* (1929-1930)⁵ fins a *El ceptre d'Ottokar* (1938-1939), van ser publicades en aquest diari. Després del seu tancament per la invasió alemanya de Bèlgica (1940), els àlbums posteriors (*El cranc de les pinces d'or, 1940-1941 - El tresor de Rackham el roig, 1943*) van seguir sortint en forma d'*strip* diari a *Le Soir*, una altra publicació periòdica de Brussel·les. Després de la guerra, Hergé va ser acusat de col·laboracionisme amb l'invasor i expulsat de les publicacions, de manera que hagué de fundar la seva pròpia revista, *Tintín* (1946)⁶.

Tot i la posterior reedició d'aquests primers àlbums, és clar que l'estil de l'autor és diferent al que desenvolupa uns anys més tard. Segons Michael Farr:

*"Considerant el nivell de qualitat que es va fixar més endavant, el seu dibuix a vegades és barroer, rudimentari, mal resolt; no s'hi troben l'elegància i el refinament que aportaran els mètodes de treball ulteriors"*⁷

Això repercutirà sobretot en el detall gràfic de les històries, com es pot observar a la figura.

A més d'aquesta evolució, cal destacar com a diferent de la resta l'àlbum *Tintín al Tibet* (1960). Hergé fou propens a patir crisis motivades per la quantitat de treball que li suposaven els àlbums. L'autor va haver de fer front a una

Aquestes dues escenes formen part d'àlbums que foren dibuixats amb gairebé quaranta anys de diferència. Es pot notar clarament l'augment del detall en els aspectes menys rellevants de la vinyeta.

⁴ FARR, Michael. *Tintín, el somni i la realitat: La història de la creació de les aventures de Tintín*. Barcelona: Editorial Zendera Zariquiey, 2002. (Biblioteca Tintín) ISBN 84-8418-127-8.

⁵ Cal recordar que les històries es publicaven periòdicament, de manera que el desenvolupament de la trama ocupava llargues temporades, d'aquí la doble datació.

⁶ PASAMONIK, Didier. *Raymond Leblanc: "Je lisais Tintin dans le Vingtième Siècle!"* [en línia]. [S. l.: s. n.] 1979. <<http://www.actuabd.com/Raymond-Leblanc-Je-lisais-Tintin-dans-le-Vingtieme-Siecle>> [Consulta: 9 maig 2011]

⁷ Michael Farr, p. 15

sèrie de crítiques molt dures als seus primers àlbums, que ell mateix reconegué que havien estat un error de joventut. Enmig d'una crisi personal intensa, va escriure *Tintín al Tibet* en un intent de depuració personal, amb el color blanc predominant com a símbol de puresa i altres elements que reflecteixen la seva situació personal⁸.

Excepcions a part, aquesta diferència entre els àlbums inicials i finals es pot atribuir sobretot al fet que els àlbums van ser escrits en una època de turbulències polítiques, i la seva publicació era inconstant. Hergé va haver de parar d'escriure per motius de salut o quan *Le petit vingtième* tancà⁹. No va ser fins després de la guerra que l'autor, amb més calma, va poder fundar els Estudis Hergé, on treballaven uns quants col·laboradors especialistes en diversos àmbits, que dibuixaven part de les vinyetes. Hergé, encarregat fins llavors de tot el procés de producció dels àlbums, va poder centrar-se en l'elaboració de les històries i els personatges. L'autor realitzà viatges documentals i el seu treball de documentació i precisió augmentà encara més, si era possible¹⁰.

Així doncs, l'estil d'Hergé no es manté igual en tota la col·lecció. Aquesta evolució és d'una rellevància clau per dos motius: primer, perquè a partir del moment en què Hergé comença a preocupar-se més pels detalls, també ho farà pels personatges que formin part d'aquesta escenografia precisa. Segon, perquè si el que es vol és buscar patrons de treball en l'obra, caldrà fer-ho en aquells àlbums que mantinguin una certa coherència entre si a nivell d'estil. Per tal de determinar a partir de quin punt succeeix això, hom pot fer remissió al propi Hergé:

*"És a partir d'aquest moment que em vaig posar a buscar documentació, a interessar-me de debò per la gent i els països als quals enviava Tintín, amb la preocupació de ser honest envers els qui em llegien."*¹¹

---

⁸ Michael Farr, p.161

⁹ Michael Farr, p.89-91

¹⁰ Michael Farr, p.146

¹¹SADOUL, Numa. *Tintin et moi. Entretiens avec Hergé*. Tournai: Casterman, 2000. ISBN 2203004088.

Hergé s'està referint a la representació que fa de la Xina i la voluntat de confraternització entre pobles que manifesta a *El lotus blau* (1932-1934). Els diferents estudiosos i biògrafs de Tintín i el seu creador coincideixen amb aquesta afirmació. És clar doncs que per aquest motiu no s'analitzaran tots els àlbums (*vid. Disseny de la part pràctica*).

El canvi en la consideració de la Xina és un exemple de com El lotus blau marca un límit en l'obra.

3.2 Personatge circumstancial o figurant

Figurant és definit habitualment com a persona que representa un paper mut en un espectacle. Aquesta definició s'adequa amb els objectius del treball: interessa analitzar només aquells personatges que tinguin valor pel fet d'actuar com a representants d'un grup, no per la seva profunditat psicològica. Un personatge que parli vol cridar l'atenció del lector, i serà més treballat físicament, tindrà més trets distintius, massa per ser considerat com a circumstancial. El que aquí s'entén com a figurant serà aquell personatge que forma part de la vinyeta, que en cap moment parla, però que en tot cas presenta almenys un tret que permet associar-lo amb altres de semblants. En un exemple gràfic:

En aquesta vinyeta, A, B, C, D i E són personatges irrecognoscibles perquè no se'ls veu la cara; F i G tenen trets facials però sense cap tret distintiu. De fet, pràcticament no es diferencien tot i pertànyer a sexes diferents. H i I, en canvi, tenen trets facials prou diferenciats i característics per considerar-los figurants.

3.3 Estudi de la constitució

Els pioners en l'estudi de la constitució a partir del segle XIX foren Ernst Kretschmer (1888-1964) i William Sheldon (1898-1977). El primer elaborà, a partir de l'observació de casos clínics, una teoria sobre la incidència d'unes determinades psicopatologies en diferents esquemes corporals que ell determinà com a biotips. Segons Kretschmer, l'home es podia classificar segons constitució en leptosomàtic, pícnic, atlètic o displàsic¹². Per tal de determinar a quin grup pertanyia cada pacient, el científic alemany elaborà un esquema de constitució per a l'anàlisi corporal.

¹² KRETSCHMER, Ernst. *Constitución y carácter: Investigaciones acerca del problema de la constitución y de la doctrina de los temperamentos*. 18a ed. Barcelona: Editorial Labor, 1947.

Les seves teories marcaren tendència, i la seva influència ha perdurat fins ara¹³, de manera que si s'ha de fer servir algun criteri per a analitzar els personatges figurants de l'obra d'Hergé, hi ha més possibilitat de coherència si s'utilitza l'esquema proposat per Kretschmer que els mètodes actuals per a l'estudi de la constitució (*vid.* Disseny de la part pràctica), ja que l'autor pogué seguir uns criteris concrets en la seva elaboració. Si no fos el cas, l'esquema de Kretschmer resulta igualment útil com a mètode d'anàlisi. Exposa una sèrie d'ítems (cara, ulls, nas, boca, front, perfil, crani, braços, cames, abdomen,...) i dins de cadascun hi ha una sèrie de característiques definides (per exemple: cara gran/regular/petita), fet que en facilita el buidat posterior. Una versió completa i original de l'esquema es pot trobar a l'*Annex*.

---

¹³ JAYME ZARO, Maria. *Guia de psicologia de la personalitat*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2009. ISBN 9788469246221.

4 Disseny de la part pràctica

La part pràctica d'aquest treball ha constatat de dues fases: una fase inicial de recollida de dades i una segona fase de tractament i anàlisi d'aquestes dades.

4.1 Selecció de la mostra

A partir dels criteris establerts als *Fonaments teòrics*, s'han seleccionat 535 figurants procedents d'un total de 19 àlbums. En base al que s'ha exposat amb anterioritat, s'han estudiat els àlbums compresos entre *El lotus blau* i *Tintín i els "pícaros"*. S'ha extret una imatge de cadascun dels personatges a partir d'una versió informatitzada dels còmics. Aquestes imatges s'han guardat com a arxius independents anomenats segons un criteri explicat més endavant.

4.2 Recollida de dades

La recollida de dades ha consistit en l'elaboració d'una fitxa per a cada personatge. La fitxa consta d'un esquema descriptiu de les característiques físiques del personatge i una sèrie de camps que aporten informació addicional. Per a introduir les dades més ràpidament, s'han utilitzat les taules i els formularis que permet crear el software de programari lliure OpenOffice.org Base. S'ha creat una base de dades que permet gestionar valors numèrics de diferents camps amb facilitat.

ID	O13V09a	Sexe	☒ Home ☐ Dona	Nas1	☒ Gran ☐ Regular ☐ Petit	Ulls	☐ Grans ☐ Regulars ☒ Petits	Celles	☐ Unides al front ☒ Centrades ☐ Prolongades a
Grup	Indeterminat	Grup d'edat	☐ Nen ☒ Adult ☐ Ancià	Nas2	☐ Angulós ☐ Regular ☒ Arrodonit	Barbeta	☐ Destacada ☐ Regular ☒ Poc destacada	Color del cabell	☐ Ros ☒ Negre ☐ Castany ☐ Gris ☐ Blanc
Àlbum	Stoc de coc	Cara1	☒ Estreta ☐ Regular ☐ Ampla	Nas3	☒ Llarg ☐ Regular ☐ Curt	Orelles	☒ Grans ☐ Regulars ☐ Petites ☐ Ocultes	Barba	☒ Bigoti ☐ Perilla ☐ Patilles ☐ Completa ☐ Absent
Procedència	Bèlgica	Cara2	☐ Angulosa ☐ Regular ☒ Arrodonida	Boca1	☐ Gran ☐ Regular ☐ Petita ☒ Oculta	Espatlles1	☒ Estretes ☐ Regulars ☐ Amples	Coll	☒ Llarg ☐ Regular ☐ Curt
Imatge		Cara3	☒ Allargada ☐ Regular ☐ Aplatada	Boca2	☐ Línia ☒ Oculta ☐ Llavi visible	Espatlles2	☐ Caigudes ☐ Regulars ☒ Horitzontals	Crani	☐ Gran ☐ Regular ☒ Petit

Exemple de fitxa descriptiva d'un figurant

4.2.1 ID

L'ID d'un personatge és el que permet identificar-lo i situar-lo en l'obra. S'ha ideat el sistema de nomenclatura següent:

L'ID de qualsevol personatge segueix sempre l'estructura Lletra-nombre-V-nombre-lletra. La primera lletra, en majúscula, indica l'àlbum al qual pertany el figurant. S'ofereix una taula que permet interpretar aquest codi:

Lletra	Àlbum	Lletra	Àlbum
A	<i>El lotus blau</i>	K	<i>Tintín al país de l'or negre</i>
B	<i>L'orella escapçada</i>	L	<i>Objectiu: la Lluna</i>
C	<i>L'illa negra</i>	M	<i>Hem caminat damunt la Lluna</i>
D	<i>El ceptre d'Ottokar</i>	N	<i>L'afer Tornassol</i>
E	<i>El cranc de les pinces d'or</i>	O	<i>Stoc de coc</i>
F	<i>L'estel misteriós</i>	P	<i>Tintín al Tibet</i>
G	<i>El secret de l'Unicorn</i>	Q	<i>Les joies de la Castafiore</i>
H	<i>El tresor de Rackham el roig</i>	R	<i>Vol 714 a Sidney</i>
I	<i>Les 7 boles de cristall</i>	S	<i>Tintín i els "Pícaros"</i>
J	<i>El temple del Sol</i>		

El primer nombre indica en quina planxa de l'àlbum es troba. La numeració de les planxes és la mateixa a totes les edicions de l'obra. La "V" i el segon número mostren en quina vinyeta de la pàgina es troba el personatge. El nombre de vinyetes en una planxa es mou al voltant de 12. L'última lletra, en minúscula, permet distingir els diferents figurants d'una vinyeta. La lletra minúscula s'ha assignat alfabèticament en el sentit de lectura, és a dir, d'esquerra a dreta i de dalt a baix. En la imatge de l'esquerra, el figurant es troba a la vinyeta 9 de la primera planxa de *Les 7 boles de cristall* i és el segon que apareix a la vinyeta, o sigui que el seu ID seria I01V09b.

Procés d'assignació de l'ID

4.2.2 Grup

El que aquí apareix com a "grup" es refereix a la funció que fa el personatge. Més endavant es parlarà de "grup" en el sentit d'"agrupació de personatges", indistintament de si han estat agrupats per funció o procedència.

El grup d'un personatge es determina observant l'acció que du a terme i el context on es troba. Quan això no està prou clar, es diu que un personatge és "indeterminat". Tots els personatges estudiats es classifiquen dins un dels grups de la taula de la dreta. La columna "valor" és el codi que s'ha assignat al grup a la base de dades.

Grup	Membres	Valor
Mariners	32	1
Periodistes	6	2
Indeterminat	155	3
Bombers	7	4
Tècnics	8	5
Guardes de seguretat	13	6
Policies	33	7
Militars	63	8
Personal sanitari	6	9
Músics	12	10
Gitanos	3	11
Científics	15	12
Cambrers/Majordoms	11	13
Artesans	1	14
Artistes	2	15
Personal administratiu	14	16
Guerrillers/mercenaris	42	17
Turistes	24	18
Indígenes	3	19
Esclaus	14	20
Agricultors/ramaders	7	21
Religiosos	19	22
Nobles/alta burgesia	17	23
Personal aeri	4	24
Venedors	8	25
Guardians del temple del Sol	15	26

4.2.3 Procedència

La procedència d'un personatges es determina amb l'observació del context en què es troba, especialment el país en què té lloc l'acció. Quan la procedència d'algun figurant no era prou clara, se l'ha inclòs en grups més genèrics com "Europa" o "Àsia". Tots els personatges estudiats es classifiquen dins un dels grups de la taula de la dreta, i la columna "valor" és el codi que s'ha assignat al grup a la base de dades.

Procedència	Membres	Valor
Bèlgica	112	1
Sildàvia	59	2
Bordúria	27	3
San Teodoros	41	4
Perú	31	5
Índia	14	6
Japó	11	7
Xina	23	8
Anglaterra	9	9
França	6	10
Nòmada	15	11
Europa	30	12
Àsia	2	13
Escòcia	20	14
Suècia	1	15
Espanya	1	16
Alemanya	1	17
Portugal	1	18
Marroc	20	19
Suïssa	12	20
Nuevo Rico	7	21
Àfrica subsahariana	15	22
Khemed	31	23
Djakarta	3	24
Sondonèsia	15	25
Nepal	8	26
Tibet	17	27
Tribu Arumbaya	3	28

4.2.4 Esquema de constitució

L'esquema de constitució d'un personatge és una adaptació del que proposa E. Kretschmer a *Constitución y carácter* (vid. *Fonaments teòrics*). Aquesta adaptació

s'ha dut a terme de la manera següent: partint de l'extens esquema original, s'han eliminat tots aquells apartats, camps o ítems que no fossin apreciables en les vinyetes. Així, no s'inclouen aquí ni els aspectes que requereixen prendre mesures corporals, ni els que precisen d'una observació sense roba, així com tampoc els que demanen informació de parts del cos situades més avall de les espatlles. Aquest últim grup s'ha descartat perquè la majoria dels figurants ocupen poc espai en la vinyeta, i sovint no se'ls veu més que el cap i la cara. Una versió completa de l'esquema proposat per Kretschmer es pot trobar als *Annexos*.

El procediment seguit per omplir l'esquema ha estat el següent: sempre partint de l'observació, s'ha escollit per a cada ítem un valor determinat. L'equivalència entre els valors de cada tret i els paràmetres numèrics que hi corresponen es mostra en la taula que segueix, necessària per a interpretar els resultats del treball. L'opció "regular" s'ha escollit només quan no ha estat possible formar-se una opinió determinant sobre el que s'observava, i serveix per no forçar la caracterització d'allò que no té res de característic¹⁴.

Ítem	Valor 1	Valor 2	Valor 3	Valor 4	Valor 5
Cara1	Estreta	Regular	Ampla	-	-
Cara2	Angulosa	Regular	Arrodonida	-	-
Cara3	Allargada	Regular	Curta	-	-
Ulls	Grans	Regular	Petits	-	-
Nas1	Gran	Regular	Petit	-	-
Nas2	Angulós	Regular	Arrodonit	-	-
Nas3	Llarg	Regular	Curt	-	-
Boca1	Gran	Regular	Petita	Oculta	-
Boca2	Línia	Oculta	Llavi visible	-	-
Barbeta	Destacada	Regular	Poc destacada	-	-
Orelles	Grans	Regular	Petites	Ocultes	-
Crani	Gran	Regular	Petit	-	-
Coll	Llarg	Regular	Curt	-	-
Espatlles1	Estretes	Regular	Amplès	-	-
Espatlles2	Caigudes	Regular	Horitzontals	-	-
Color del cabell	Ros	Negre	Castany	Gris	Blanc
Celles	Unides al front	Centrades	Prolongades a les temples	-	-
Barba	Bigoti	Perilla	Patilles	Completa	Absent
Sexe	Home	Dona		-	-

¹⁴ KRETSCHMER, "Capítulo 1: Metódica". A: *Constitución y carácter: Investigaciones acerca del problema de la constitución y de la doctrina de los temperamentos*. 18a ed. Barcelona: Editorial Labor, 1947.

Grup d'edat	Nen	Adult	Ancià	-	-

4.3 Extracció de resultats

Les consultes i els filtres realitzats sobre la base de dades s'han tractat gràficament per a la seva millor comprensió. En aquesta fase del treball s'han estudiat només els grups amb un nombre de membres major a 15 perquè s'han considerat una mostra prou significativa.

4.3.1 Distribució percentual dels trets d'un grup

S'han ordenat tots els grups amb tots els seus trets i s'ha fet un gràfic de la seva distribució percentual. Aquesta disposició permet comparar els trets de cada grup amb independència del nombre de personatges que el formen. El resultat es troba a l'apartat 1 de l'*Anàlisi dels resultats*.

4.3.2 Trets característics de cada grup

Per tal de poder saber quins eren els trets específics d'un grup (*vid. Anàlisi dels resultats: Determinació dels patrons: estereotips*), s'ha fet la diferència aritmètica entre la distribució percentual dels trets de cadascun d'aquests i la distribució global. Per distribució global s'entén la distribució percentual de tota la mostra, considerada com un grup més. El resultat està expressat en punts percentuals (pp).

4.3.3 Agrupacions de personatges segons identitat de trets

A l'apartat 2 de l'*Anàlisi dels resultats* es presenta una taula per a cada grup de figurants que mostra com s'agrupen els membres d'aquest grup en funció dels valors que prenen alguns dels seus trets físics.

Cada fila de la taula representa una combinació de trets, i la primera columna indica el nombre de personatges que la compleixen. Així doncs, només s'agrupen els personatges que tinguin exactament el mateix valor en tots els trets que s'estudien. Els valors de la taula són numèrics, es pot fer la seva traducció mitjançant la taula que s'ha exposat amb anterioritat. També s'inclou una orla dels personatges que formen part d'aquesta agrupació. Les orles completes de cada grup es troben a l'*Annex 3*. S'ofereix un enllaç per a descarregar el full de càlcul on s'ha realitzat tota l'anàlisi dels resultats a l'*Annex 2*.

5 Anàlisi dels resultats

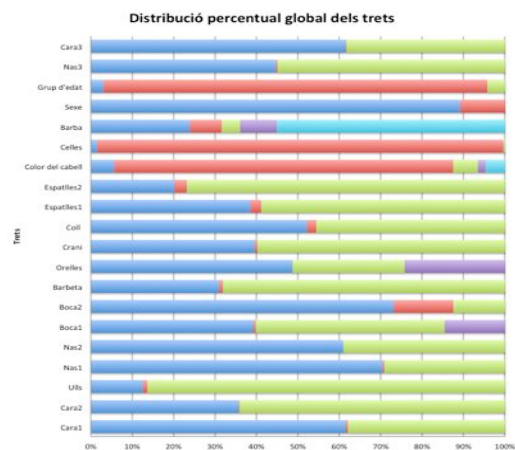
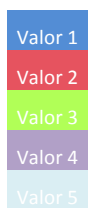
5.1 Existència de patrons en la distribució dels trets

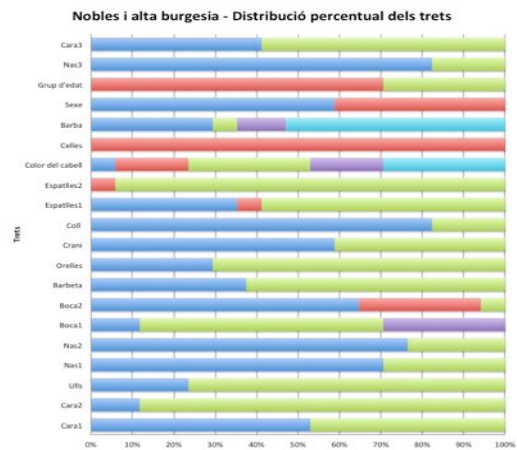
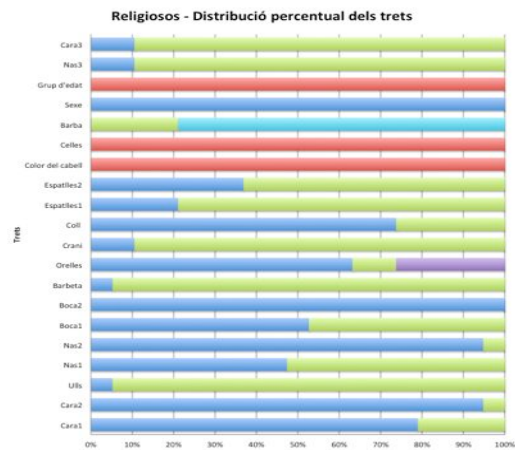
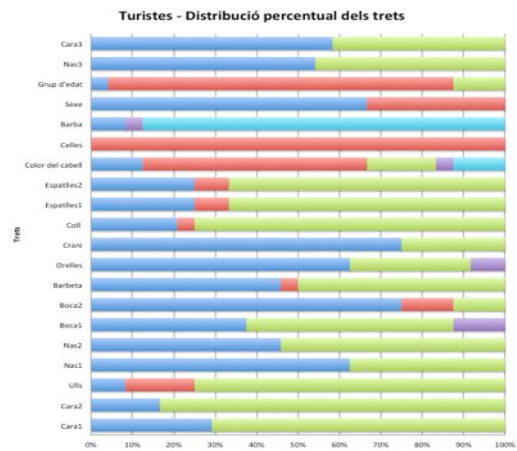
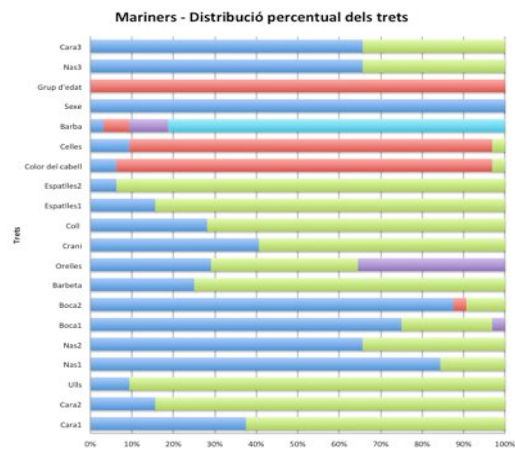
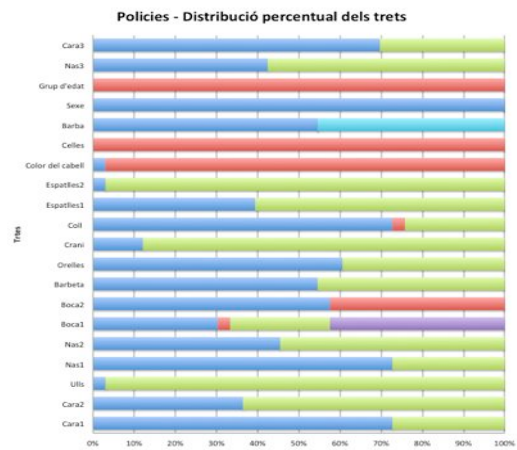
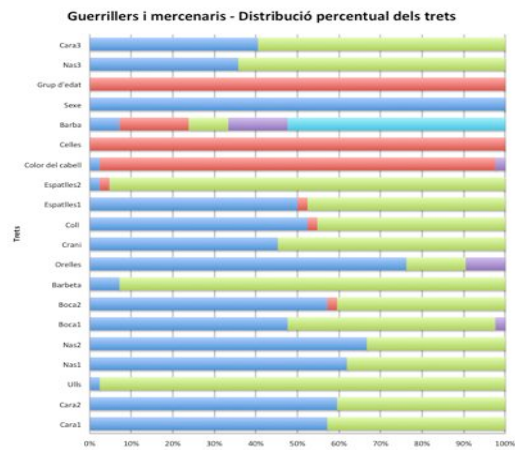
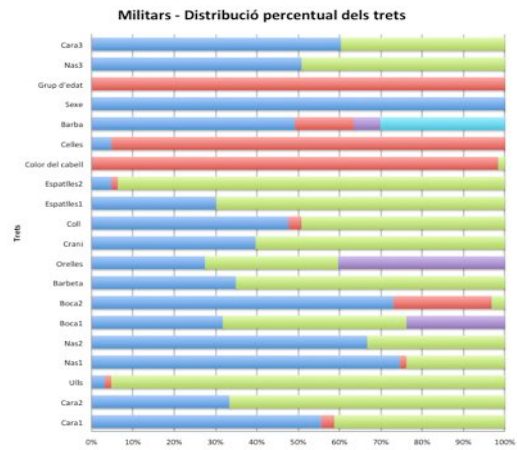
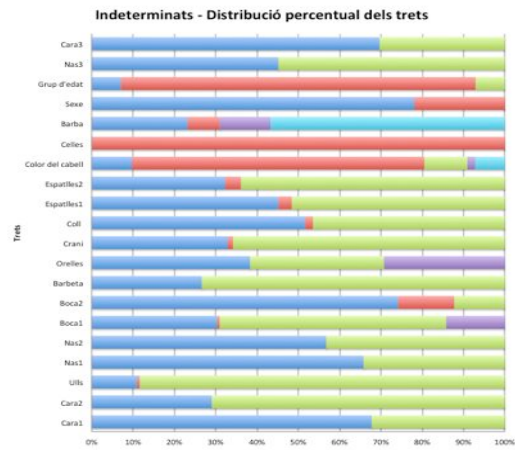
5.1.1 Per grups

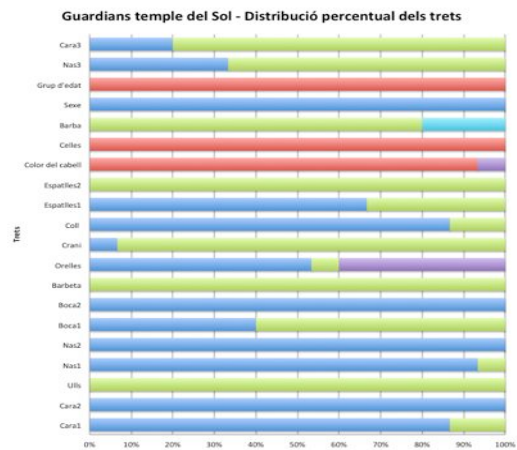
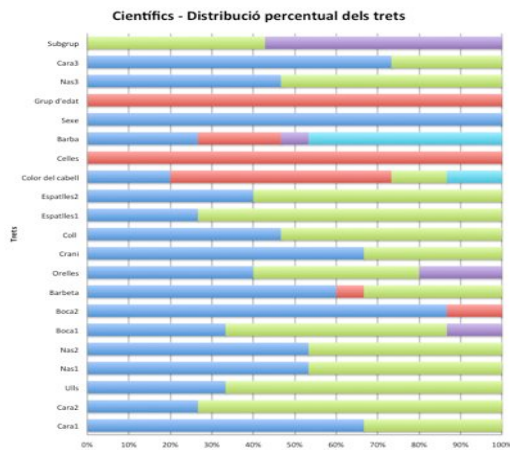
Si es fa la distribució percentual dels trets per a cada grup s'observa el següent: en tots els trets, existeix un valor que es troba en més quantitat que la resta dels possibles valors per a aquell tret. En les gràfiques següents, això correspon a observar qualsevol línia horitzontal de qualsevol gràfica. Aquest fenomen es repeteix en tots els trets dels grups estudiats. A més, els trets es distribueixen de manera diferent entre si dins un mateix grup, de manera que creen un "patró" en l'abundància de trets. Aquest patró és únic i distintiu de cada grup.

D'aquesta manera, si es comparen aquests "carnets d'identitat" entre si, es comprova que els grups són prou diferents com per poder afirmar que cada grup té una sèrie de marques, en forma de trets físics, que el diferencien de la resta. O el que és el mateix, que en el món de *Tintín* existeix un concepte general de "policia" o "turista", i aquests models són diferents per a cada grup.

Gràfiques de la distribució percentual dels trets en els grups de quinze o més membres. Cada color correspon a un valor. Per a la seva interpretació, vid. Disseny de la part pràctica.

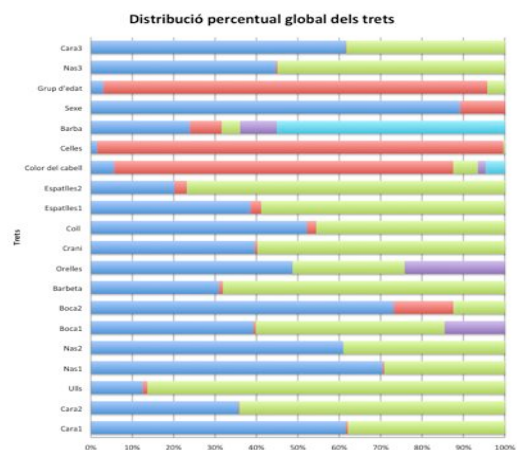
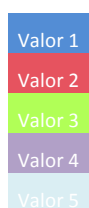
Es pot observar que hi ha trets que es mantenen bastant constants en tots els grups, com el grup d'edat, el sexe o les celles, i d'altres que varien de manera significativa, com la barba. Més endavant s'estudia quins trets són els que defineixen cada grup i de quina manera ho fan.

5.1.2 Per procedència

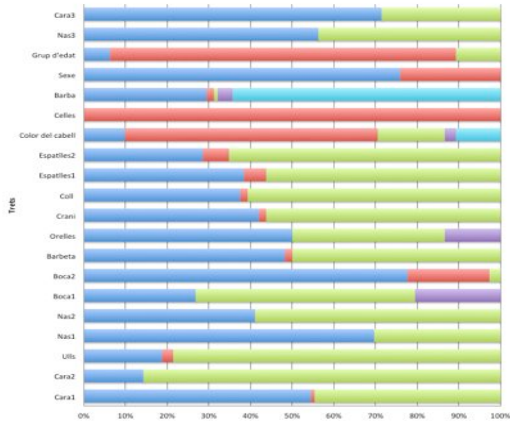
Si s'agrupen els figurants segons la seva procedència, es pot observar el mateix fenomen detectat quan s'agrupen per funció: prevalença d'un valor sobre la resta en cada tret i distribució concreta dels trets en cada grup. Es poden mostrar aquests patrons identificadors en forma de gràfica de la mateixa manera.

Altre cop, això permet comparar aquestes distribucions, i afirmar que existeixen uns models de caracterització física segons procedència. Aquestes tendències es poden demostrar com abans, observant que entre les diferents agrupacions hi ha diferències significatives en la distribució percentual dels trets.

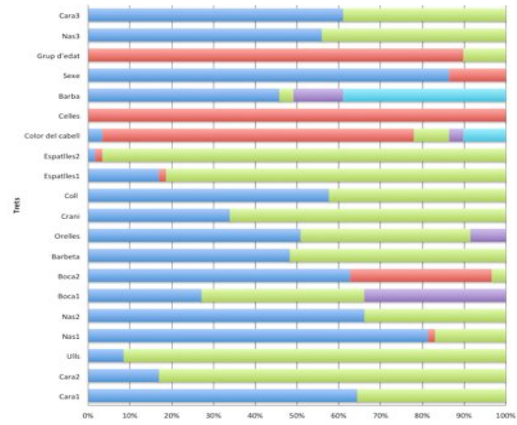
Gràfiques de la distribució percentual dels trets en les agrupacions segons procedència de quinze o més membres. Cada color correspon a un valor. Per a la seva interpretació, *vid. Disseny de la part pràctica*.

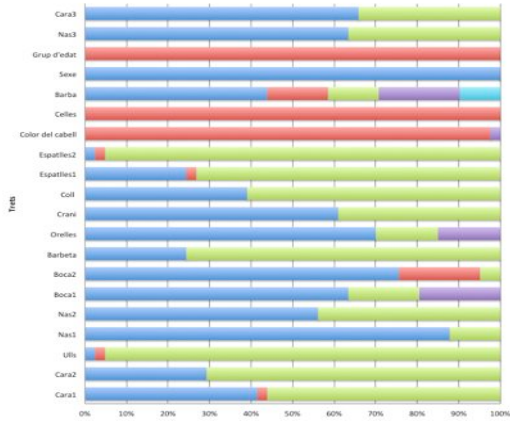
Bèlgica - Distribució percentual dels trets

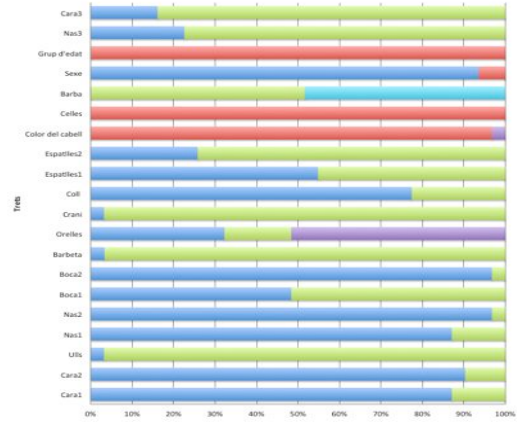
Silvàvia - Distribució percentual dels trets

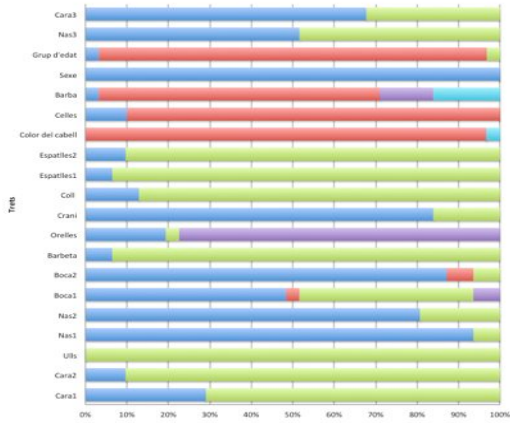
San Teodoros - Distribució percentual dels trets

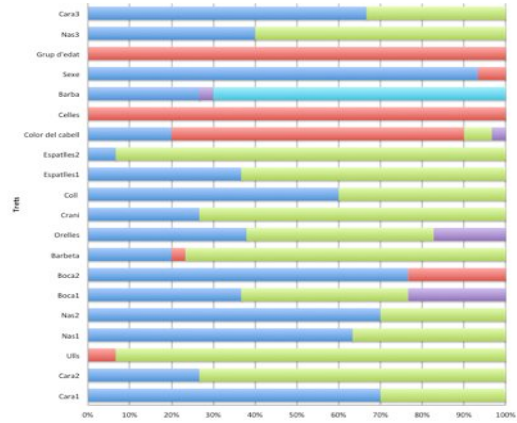
Perú - Distribució percentual dels trets

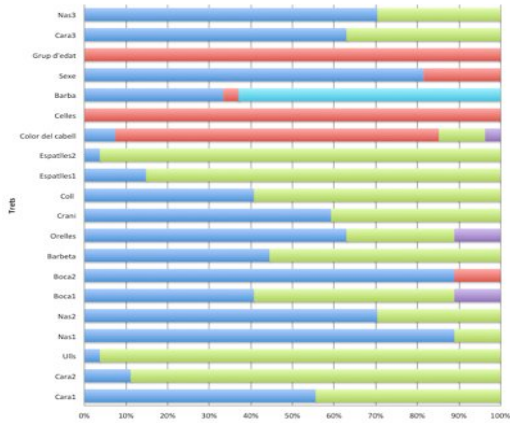
Khemed- Distribució percentual dels trets

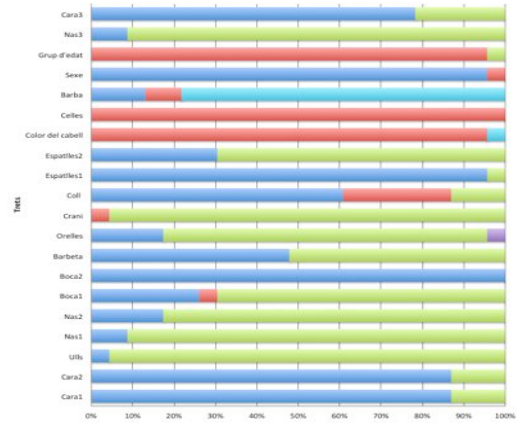
Europa - Distribució percentual dels trets

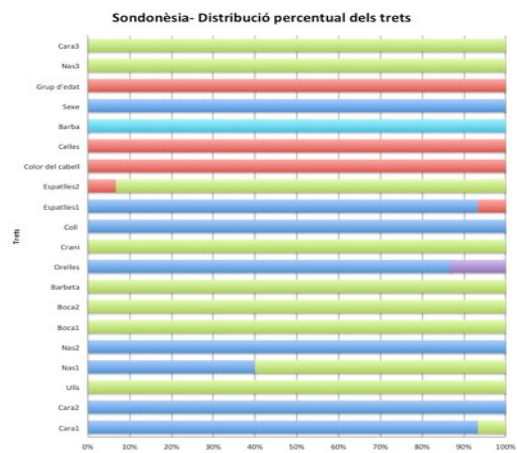
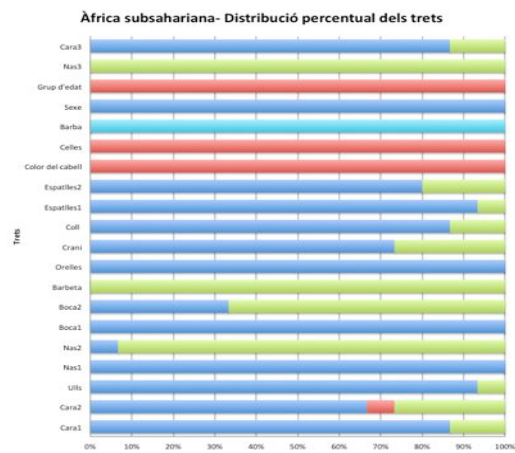
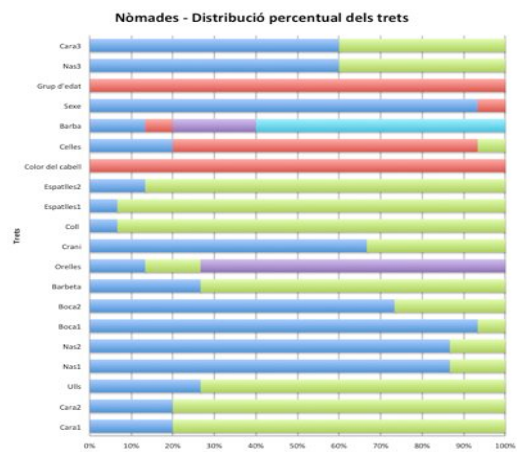
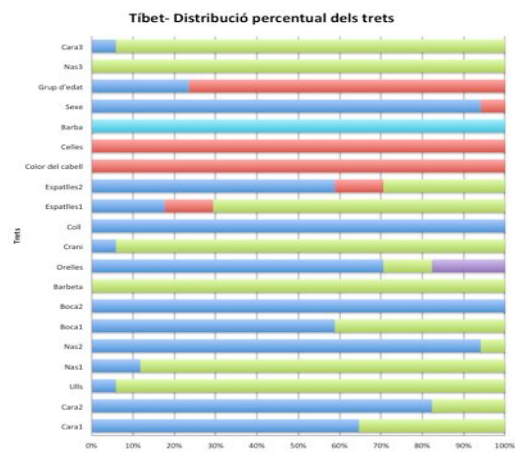
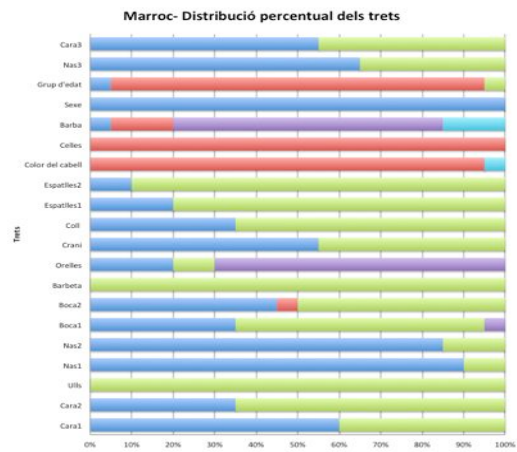
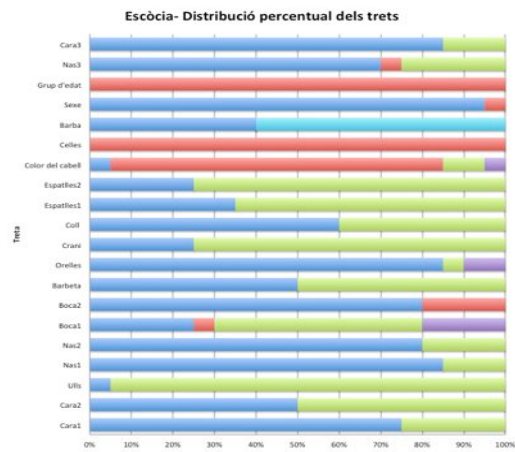
Bordúria - Distribució percentual dels trets

Xina - Distribució percentual dels trets

Com abans, es pot veure que hi ha trets que apareixen de manera uniforme i trets que presenten més variabilitat entre diferents procedències. A més, es pot veure que hi ha trets que es mantenen iguals de manera independent al criteri de classificació (altre cop el grup d'edat o el sexe).

Un altre fet a tenir en compte és que a partir de l'observació de les gràfiques, sembla que la distribució segons procedència impliqui un augment en els predominis de valors. És a dir, que en un nombre important de trets, la distribució percentual dels valors és més desequilibrada que quan s'agrupen per funció. Això

podria voler dir que a l'hora de caracteritzar físicament els figurants, Hergé atribuïa més pes a la seva procedència que a allò que feien. Més endavant s'estudia aquesta comparació amb més detall.

Establerta doncs l'existència de patrons en la caracterització física dels figurants en l'obra, cal veure de quina manera es concreten.

5.2 Determinació dels patrons: estereotips

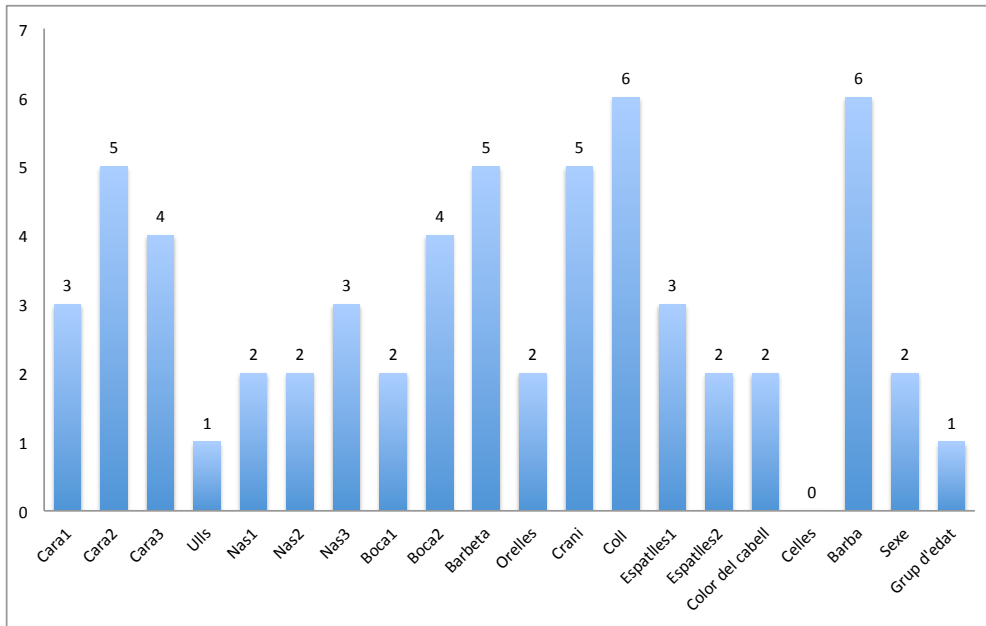
Per tal de determinar quines característiques fan que aquest grup sigui específic, és a dir, quins dels múltiples trets que formen part del "carnet d'identitat" dels policies fan que siguin precisament policies i no una altra cosa, s'estudia la distribució percentual dels trets de cada grup en relació a la distribució global. Només els trets que divergeixin significativament d'aquesta distribució global seran els que faran que un grup es distingeixi de la mitjana, els seus trets específics.

5.2.1 Per grups

La taula que es mostra a continuació representa de quina manera els trets de cada grup s'allunyen de la mitjana. Cada cel·la mostra la diferència matemàtica entre el valor percentual dels trets d'un grup i el valor percentual mitjà d'aquell mateix tret. Per exemple, que en el grup "turistes" hi hagi un 22,5 en la columna "Sexe" i la fila "Valor 2" vol dir que en aquest grup hi ha 22,5pp més de dones que en la mostra total. S'han considerat divergències significatives els valors superiors a 20pp. Les cel·les que ocupen s'han ombrejat de vermell.

Aquests valors, pel fet de ser els més llunyans de la mitjana, són els que més defineixen un grup i permeten determinar quin és el seu estereotip, la idea que Hergé tenia en ment en dissenyar-los. A part de fer aquesta lectura en horitzontal, la taula permet ser interpretada en vertical. El nombre de caselles vermelles en cada columna indica quins són els trets que es fan servir més per determinar els grups, i quins es mantenen sempre propers a la mitjana.

Nombre de cel·les vermelles per tret - Agrupació per funció

La lectura horitzontal de la taula permet determinar quin és l'estereotip de cada grup i com es construeix en cada cas, entenent com a estereotip el conjunt de trets més significatius de cada grup, les seves caselles vermelles:

5.2.1.1 Mariners

Els mariners tenen tendència a tenir la cara ampla (24,6pp més que la mitjana) i arrodonida (20,3pp), el nas llarg (21pp), la boca gran (35,7pp), el coll curt (26,3pp) i les espatlles amples (25,5pp).

A més dels valors destacats, cadascun d'aquests trets pot prendre altres valors. De les múltiples combinacions possibles de tots aquests valors, a la mostra n'apareixen 18. Els mariners s'agrupen al voltant d'aquestes possibilitats, essent la més nombrosa la marcada en vermell a la taula de la dreta, que mostra totes les combinacions que adopta la selecció. En aquest cas és un grup de 9 membres (un

Nombre	Cara1	Cara2	Nas3	Boca1	Coll	Espatilles1	Barba
9	3	3	1	1	3	3	5
4	3	3	3	1	3	3	5
2	1	3	3	3	1	1	5
2	3	3	1	1	3	3	2
2	1	3	1	1	3	3	5
1	3	3	1	4	3	1	1
1	1	3	1	3	1	1	5
1	1	3	3	3	1	3	5
1	1	1	3	3	1	1	5
1	3	3	1	1	3	3	4
1	1	3	1	1	3	3	4
1	1	1	1	1	3	3	4
1	3	3	1	3	1	3	5
1	3	3	1	1	1	3	5
1	1	1	3	3	3	3	5
1	1	1	3	1	1	3	5
1	1	3	3	1	1	3	5
1	3	1	1	1	3	3	5

28,1% de la mostra total), més nombrós que la resta d'agrupacions, de manera que en aquest cas l'estereotip es construeix mitjançant la repetició de certs trets.

Si s'analitza aquesta agrupació majoritària es veu que és la mateixa combinació de trets que s'havien destacat com a específics del grup, fet que reforça l'existència d'un estereotip dominant. Els individus de la mostra que la compleixen són:

5.2.1.2 Polícies

Els policies es caracteritzen per tenir una boca petita (37,5pp) i oculta (28pp), una barbata destacada (23,7pp), un crani petit (28,1pp), un coll llarg (20,6pp), unes espatlles horitzontals (20,1pp) i dur bigoti (30,6pp).

L'agrupació més nombrosa és de 6 membres (18,2%). Els trets d'aquesta agrupació coincideixen de manera gairebé total amb els que defineixen el grup, amb l'excepció de la barbata, que majoritàriament és poc destacada. Aquesta diferència s'interpreta de la manera següent: encara que la barbata destacada no sigui la més abundant en els policies, apareix més sovint que de mitjana, de manera que forma part de l'estereotip de policia. Els membres d'aquesta agrupació són:

Nombre	Boca1	Boca2	Barbata	Crani	Coll	Espatles2	Barba
6	4	2	3	3	1	3	1
5	1	1	1	3	1	3	5
4	4	2	1	3	1	3	1
2	3	1	1	3	1	3	5
2	3	1	3	3	1	3	1
2	4	2	1	3	3	3	1
1	3	1	1	3	2	3	5
1	3	1	3	3	1	3	5
1	2	1	1	1	3	3	5
1	3	1	3	3	3	3	5
1	1	1	3	3	1	3	5
1	4	2	1	1	3	3	1
1	1	1	3	3	3	3	5
1	1	1	3	3	3	1	5
1	3	1	1	3	1	3	1
1	1	1	1	3	1	3	1
1	1	1	3	1	1	3	5
1	4	2	3	1	3	3	1

5.2.1.3 Militars

Els militars es diferencien de la mitjana únicament per tenir bigoti (25,3pp).

Nombre	Barba
31	1
19	5
9	2
4	4

L'agrupació amb més membres en aquest cas és de 31 (49,2%). És molt més nombrosa que qualsevol altra possibilitat, de manera que els militars estan fortament estereotipats en aquest sentit. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.1.4 Indeterminats

Com es pot veure a la taula de divergències dels trets de cada grup respecte a la distribució global, els indeterminats no tenen cap tret que els distingeixi de la mitjana, fet que reforça el seu caràcter indeterminat. D'aquesta manera, els personatges que no realitzen una funció clara tampoc tenen, en conjunt, una caracterització física típica.

5.2.1.5 Científics

Els científics es caracteritzen per la seva tendència a tenir els ulls grans (20,8pp), la barbata poc destacada (29,2pp) i un crani gran (27,0pp). L'agrupació més nombrosa és de 5 membres (33,3pp), els trets dels quals coincideixen gairebé totalment amb els definitoris del grup. L'única diferència es troba en la mida dels ulls, que són majoritàriament petits. Això no vol dir que els ulls grans no formin part de l'estereotip de científic, i de fet la segona agrupació més nombrosa (3 membres, 20%) sí que compleix tots els trets definitoris del grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

Nombre	Ulls	Barbata	Crani
5	3	1	1
3	1	1	1
3	3	3	3
1	1	2	3
1	3	3	1
1	1	3	1
1	3	1	3

5.2.1.6 Guerrillers i mercenaris

Els guerrillers i els mercenaris tendeixen a tenir una cara angulara (23,8pp) i curta (21,2pp), una boca amb el llavi visible (28pp), una barbata poc destacada (25pp) i unes orelles grans (27,8pp).

Nombre	Cara2	Cara3	Boca2	Barbata	Orelles
13	1	3	3	3	1
6	3	1	1	3	1
4	3	3	1	3	1
4	1	1	1	3	1
2	3	3	1	3	3
2	1	1	1	3	3
2	1	3	1	3	1
2	1	3	3	3	4
1	3	1	3	1	1
1	1	3	1	1	3
1	1	1	1	3	4
1	3	1	1	3	4
1	3	3	1	1	1
1	3	1	2	3	3
1	3	1	3	3	1

L'agrupació més nombrosa és de 13 membres (30,9%). És molt més nombrosa que la resta i compleix tots els trets definitoris del grup. Els seus integrants són:

5.2.1.7 Turistes

Els turistes es caracteritzen per tenir la cara ampla (32,9pp), el crani gran (35,4pp), el coll curt (29,4pp), no dur barba (32,4pp) i per l'abundància de dones (22,5pp). L'agrupació més nombrosa és de 9 membres (37,5%), i compleix tots els trets definitoris del grup amb una excepció, el sexe. El fenomen que té lloc és el següent: tot i que la majoria de turistes són del sexe masculí, hi ha més dones que en la mostra total de figurants, i això és un tret que caracteritza aquest grup. A més, es pot observar que la segona agrupació més nombrosa (5 membres, 20,8%) compleix tots els trets que defineixen l'estereotip de turista i està constituïda per dones. Això vol dir que les característiques físiques típiques d'un turista s'apliquen de manera independent al sexe. Els figurants, tant homes com dones, que s'ajusten a aquesta combinació són:

Nombre	Cara1	Crani	Coll	Barba	Sexe
9	3	1	3	5	1
5	3	1	3	5	2
3	1	3	1	5	2
2	1	3	3	5	1
1	1	1	3	4	1
1	3	1	1	5	1
1	1	3	1	1	1
1	3	1	2	5	1
1	3	1	3	1	1

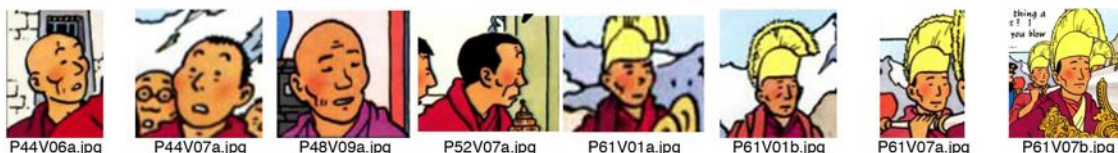

5.2.1.8 Religiosos

Els religiosos es defineixen per una cara angulara (59,0pp) i curta (51,2pp), un nas petit (23,5pp), angulós (33,8pp) i curt (34,5pp), una boca poc perfilada (26,9pp), una barbeta poc destacada (26,9pp), un crani petit (29,7pp), un coll llarg (21,5pp), unes espatlles amples (20,1pp) i l'absència de barba (23,8pp). És el grup caracteritzat per més trets, i al mateix temps és el que posseeix trets que es desvien més de la mitjana (els 59,0pp o els 51,2pp abans esmentats).

Nombre	Cara2	Cara3	Nas1	Nas2	Nas3	Boca2	Barbeta	Crani	Coll	Espatlles1	Barba
8	1	3	3	1	3	1	3	3	1	3	5
1	1	3	1	1	1	1	3	3	3	1	3
1	1	3	1	1	1	1	3	3	3	3	5
1	1	3	1	1	3	1	1	3	3	3	3
1	3	3	1	1	3	1	3	3	3	1	3
1	1	3	1	1	3	1	3	3	1	1	3
1	1	1	1	1	3	1	3	1	3	3	5
1	1	3	1	1	3	1	3	1	1	3	5
1	1	1	3	1	3	1	3	3	1	3	5
1	1	3	3	1	3	1	3	3	1	1	5
1	1	3	1	1	3	1	3	3	1	3	5
1	1	3	1	3	3	1	3	3	1	3	5

L'agrupació més nombrosa és de 8 membres (42,1%). És vuit vegades més nombrosa que qualsevol altra combinació i compleix tots els trets que determinen l'estereotip del grup. El conjunt d'aquests factors fa que aquest sigui el grup que està més fortament estereotipat. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.1.9 Nobles i burgesos

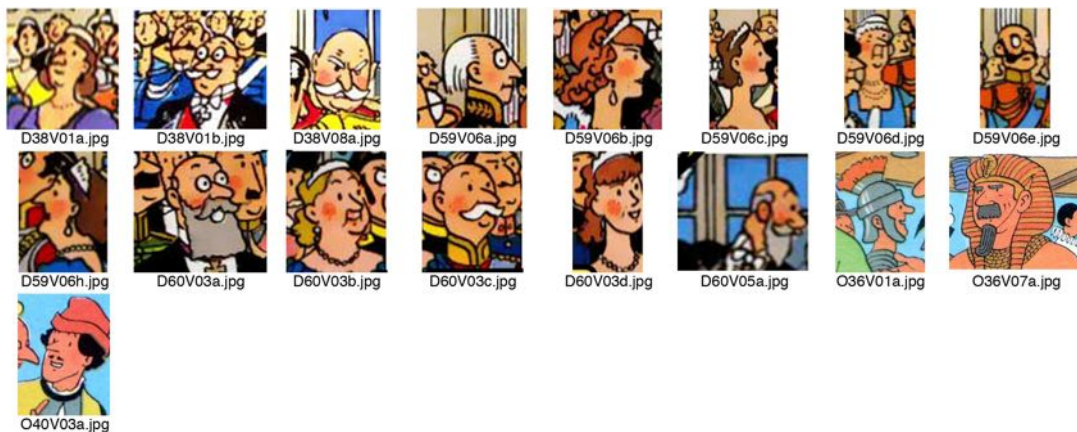
Els nobles i els burgesos tenen tendència a tenir la cara arrodonida (24,1pp) i curta (20,5pp), el nas curt (37,7pp), les orelles petites (43,7pp), el coll llarg (30,2pp), el cabell de color castany (23,4pp) o blanc (24,7pp). El grup també es caracteritza per incloure més dones (30,3pp) i ancians (25,1pp) que la mitjana.

El cas d'aquest grup és diferent de la resta perquè no hi ha una única agrupació de membres més nombrosa que la resta sinó tres, i aquestes no són molt més nombroses que la resta de combinacions. Cap de les tres agrupacions coincideix totalment amb els trets que defineixen el grup.

Això no vol dir que el grup no estigui ben definit, sinó que en aquest cas l'estereotip no ve donat per la repetició de personatges amb alguns trets iguals sinó gràcies a la unió dels trets característic de diverses agrupacions, menys nombroses que en la resta de grups.

Nombre	Cara2	Cara3	Nas3	Orelles	Coll	Color del cabell	Sexe	Grup d'edat
2	3	3	1	3	3	5	1	3
2	3	3	3	3	1	3	2	2
2	3	1	1	1	1	4	1	2
1	3	1	1	3	1	3	2	2
1	3	3	1	1	1	5	1	3
1	3	1	3	3	1	3	2	2
1	3	1	1	3	1	5	2	3
1	3	3	1	1	1	2	1	2
1	1	1	1	3	1	3	2	2
1	3	3	1	3	1	1	2	2
1	3	3	1	3	1	5	1	3
1	3	3	1	3	1	2	1	2
1	3	3	1	1	3	4	1	2
1	1	1	1	3	1	2	1	2

A causa d'això, es mostren tots els integrants del grup:

5.2.1.10 Guardians del temple del Sol

Els guardians del temple del Sol es caracteritzen per tenir una cara estreta (25,2pp), angulara (64,3pp) i curta (41,7pp), un nas gran (22,9pp) i angulós (39,1pp), una boca poc perfilada (26,9pp), una barbata poc destacada (32,1pp), un crani petit (33,5pp), un coll llarg (34,5pp), unes espatlles estretes (28,2pp) i

Nombre	Cara1	Cara2	Cara3	Nas1	Nas2	Boca2	Barbata	Crani	Coll	Espatilles1	Espatilles2	Barba
4	1	1	3	1	1	1	3	3	1	1	3	3
3	1	1	3	1	1	1	3	3	1	3	3	3
2	1	1	3	1	1	1	3	3	1	1	3	5
1	3	1	3	1	1	1	3	1	3	3	3	3
1	1	1	3	3	1	1	3	3	1	1	3	3
1	3	1	3	1	1	1	3	3	1	1	3	3
1	1	1	1	1	1	1	3	3	1	1	3	3
1	1	1	1	1	1	1	3	3	1	3	3	3
1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	1	3	5

horizontals (23,2pp) i pel fet de dur patilles. Com en el cas dels religiosos, estan definits per molts trets. L'agrupació més nombrosa és de 4 membres (26,6%). La seva distribució dels trets és idèntica als valors que defineixen l'estereotip del grup.

Els seus membres són:

J47V02a.jpg

J47V02b.jpg

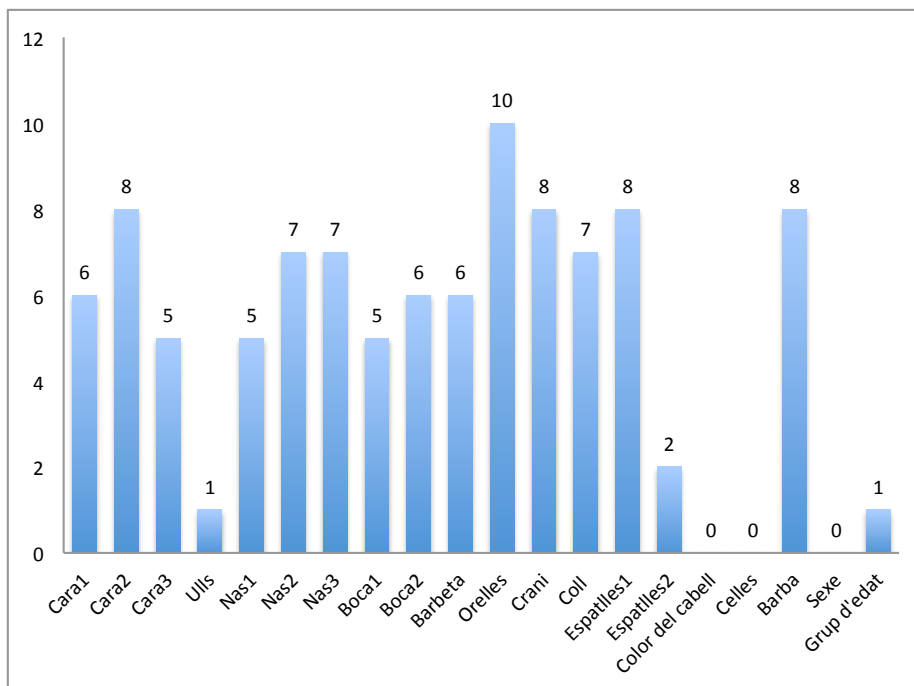
J48V09a.jpg

J48V09c.jpg

Altre cop, es pot fer una lectura vertical de la taula i analitzar quins trets s'utilitzen més per caracteritzar cada grup segons aquest altre criteri. S'observa que el tipus de barba, la llargada del coll, la mida del crani i l'angulositat també són trets definitoris en aquest segon sistema d'agrupament. Cal destacar que la mida de les orelles adquireix una gran importància com a marcador de la procedència d'un personatge, i hi ha més trets que no caracteritzen els grups. Tot i això, el nombre de trets significativament divergents respecte a la mitjana és major que quan els figurants es trobaven agrupats per funció (60 segons funció i 100 segons procedència). Això permet afirmar que els personatges estan més definits segons la seva procedència que segons allò que estan fent.

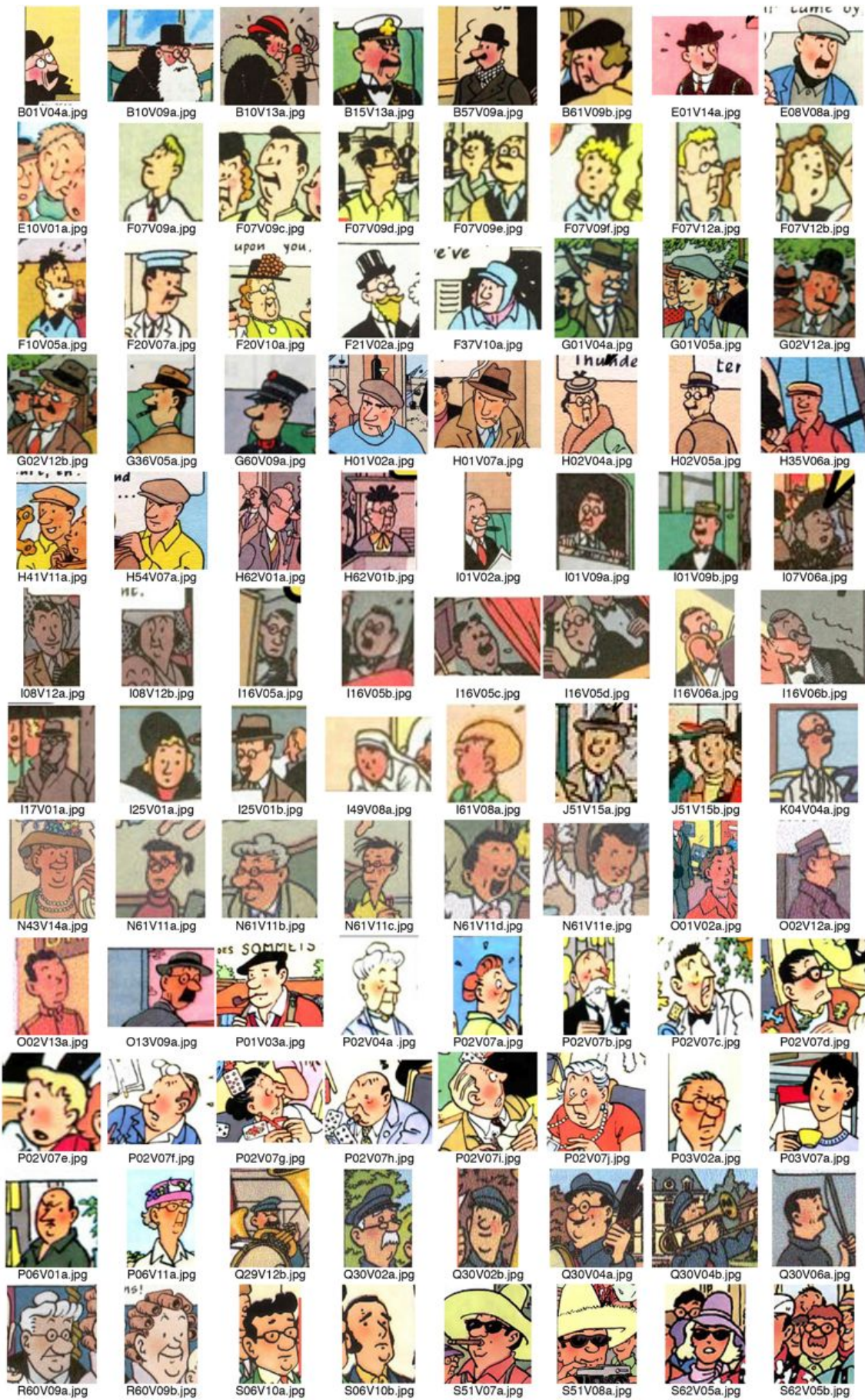

Nombre de cel·les vermelles per tret - Agrupació per procedència

5.2.2.1 Bèlgica

Els belgues es caracteritzen únicament per tenir una cara arrodonida (21,6pp). L'agrupació més nombrosa és de 96 membres (85,7%). En aquest sentit, el grup dels belgues és més divers en la majoria dels seus trets amb l'excepció d'aquest, que és comú a gairebé tots ells. Els seus integrants són:

Nombre	Cara2
96	3
16	1

5.2.2.2 Sildàvia

Els sildaus tenen tendència a tenir les espatlles amples (22,5pp) i a portar bigoti (21,8pp).

L'agrupació més nombrosa és de 24 figurants (40,7%) i la seva combinació de trets coincideix plenament amb els valors que defineixen l'estereotip del grup. Els membres que compleixen aquestes condicions són:

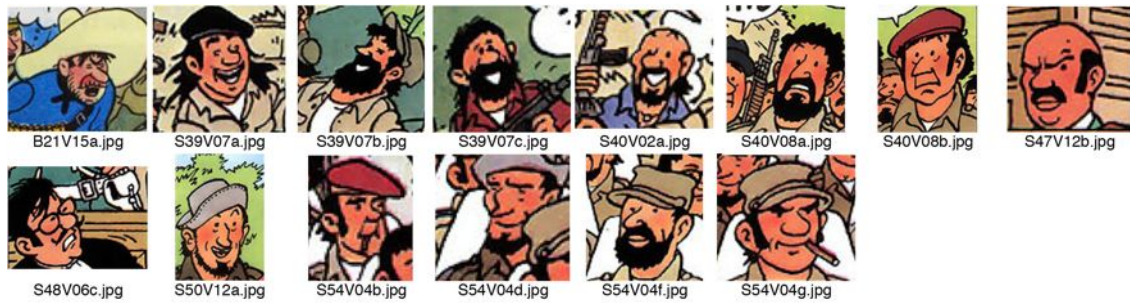
Nombre	Espatlles1	Barba
24	3	1
15	3	5
7	3	4
7	1	5
3	1	1
2	3	3
1	2	5

5.2.2.3 San Teodoros

El grup de San Teodoros tendeix a tenir la boca gran (24,2pp), les orelles grans (21,6pp) i el crani gran (21,3pp). L'agrupació més nombrosa és de 14 personatges (34,1%). La seva combinació de trets coincideix totalment amb els valors que marquen l'estereotip d'aquest grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

Nombre	Boca1	Orelles	Crani
14	1	1	1
9	1	1	3
2	1	3	1
2	4	4	1
2	4	4	3
2	3	1	1
1	3	3	3
1	3	1	3
1	1	3	3
1	3	3	1
1	3	4	3
1	4	1	1
1	3	4	1
1	4	3	1
1	4	2	1

5.2.2.4 Perú

Els peruans tendeixen a tenir una cara estreta (25,6pp), angulosa (54,6pp) i curta (45,6pp), un nas angulós (35,8pp) i curt (22,5pp), una boca poc perfilada (23,7pp), una barbata poc destacada (28,8pp), les orelles ocultes (27,5pp), el crani petit (37,0pp), el coll llarg (25,3pp) i portar patilles (47,1pp).

L'agrupació més nombrosa és de 4 figurants (12,9%), i compleix tots els valors que defineixen l'estereotip del grup. El nombre de combinacions que adopta la mostra permet afirmar que és un grup més diversificat que la resta. Els membres de l'agrupació més nombrosa són:

Nombre	Cara1	Cara2	Cara3	Nas2	Nas3	Boca2	Barbeta	Orelles	Crani	Coll	Barba
4	1	1	3	1	3	1	3	4	3	1	3
3	1	1	3	1	3	1	3	1	3	1	5
3	1	1	3	1	3	1	3	4	3	1	5
3	1	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3
2	1	1	3	1	3	1	3	3	3	1	5
1	1	1	3	1	3	3	3	4	3	1	5
1	3	3	1	1	3	1	3	3	3	1	5
1	3	3	3	3	3	1	3	3	3	3	5
1	1	1	1	1	3	1	3	1	3	1	5
1	1	1	3	1	3	1	3	4	3	1	5
1	3	1	3	1	1	1	3	1	1	3	3
1	1	1	3	1	1	1	3	1	3	1	3
1	1	1	3	1	1	1	3	4	3	1	3
1	3	1	3	1	3	1	3	4	3	1	3
1	1	1	1	1	1	1	3	1	3	1	3
1	1	1	1	1	1	1	3	4	3	1	3
1	1	1	3	1	1	1	3	4	3	3	3
1	1	1	1	1	3	1	3	3	3	3	5
1	1	1	3	1	1	1	3	4	3	3	5
1	1	1	3	1	3	1	1	4	3	3	3
1	1	3	3	1	3	1	3	4	3	3	3

5.2.2.5 Khemed

Els habitants del Khemed es caracteritzen per tenir la cara ampla (33,0pp) i arrodonida (26,2pp), el nas llarg (23,1pp), la barbata poc destacada (25,7pp), les orelles ocultes (53,3pp), el crani gran (44,2pp), el coll curt (41,5pp), les espatlles amples (34,7pp) i dur perilla (60,1pp).

Nombre	Cara1	Cara2	Nas1	Barbata	Orelles	Crani	Coll	Espatlles1	Barba
12	3	3	1	3	4	1	3	3	2
2	3	3	1	3	4	1	3	3	5
2	3	3	1	3	4	1	3	3	4
2	3	3	1	3	1	1	3	3	2
2	1	3	1	3	1	1	3	3	2
1	3	3	3	3	4	3	3	3	2
1	3	3	1	1	4	1	3	3	2
1	1	3	1	3	4	1	3	3	2
1	1	1	1	3	4	1	3	3	2
1	3	3	3	3	4	3	3	1	5
1	1	3	1	3	3	3	1	1	5
1	3	3	1	1	1	1	3	3	5
1	1	1	1	3	4	3	3	3	4
1	1	1	1	3	4	1	1	3	2
1	1	3	1	3	4	1	1	3	1
1	1	3	1	3	1	3	1	3	4

L'agrupació més nombrosa és de 12 membres (38,7%), i la seva combinació de trets coincideix totalment amb els valors que caracteritzen el grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.2.6 Europa

El cas d'Europa és equivalent al cas dels "indeterminats". Es pot observar, en la taula que mostra la divergència dels trets de cada grup (agrupats per procedència) respecte la distribució global, que no hi ha cap tret que caracteritzi el grup d'Europeus. No es pot per tant determinar-ne l'estereotip.

5.2.2.7 Bordúria

Els borduris es caracteritzen per la seva tendència a tenir la cara arrodonida (24,8pp) i les espatlles amples (26,3pp).

L'agrupació més nombrosa és de 20 personatges (74,1%). La seva combinació de trets és la mateixa que la que caracteritza el grup, i els seus integrants són:

Nombre	Cara2	Espatlles1
20	3	3
4	3	1
3	1	3

5.2.2.8 Xina

Els xinesos tendeixen a tenir una cara estreta (25,5pp) i angulosa (51,3pp), un nas petit (62,1pp), arrodonit (43,5pp) i curt (36,4pp), una boca petita (24,0pp) i poc perfilada (26,9pp), unes orelles petites (51,3pp), un crani petit (35,8pp), un coll regular (23,8pp), unes espatlles estretes (57,1pp) i no dur barba (25,1pp). L'agrupació més nombrosa és de 7 membres (30,4%) i coincideix gairebé totalment amb els trets que defineixen el grup, amb l'excepció de la llargada del coll. La majoria de colls dels

Nombre	Cara1	Cara2	Nas1	Nas2	Nas3	Boca1	Boca2	Orelles	Crani	Coll	Espatlles1	Barba
7	1	1	3	3	3	3	1	3	3	1	1	5
3	1	1	3	3	3	1	1	3	3	1	1	5
1	1	1	3	1	3	3	1	3	3	2	1	5
1	1	1	3	1	3	2	1	3	3	2	1	5
1	1	1	3	3	3	3	1	3	3	2	1	1
1	1	1	1	3	1	3	1	1	3	1	1	1
1	1	1	1	1	1	3	1	3	3	2	1	2
1	3	1	3	3	3	3	1	3	2	3	1	5
1	3	1	3	1	3	1	1	1	3	1	3	2
1	1	3	3	3	3	1	1	4	3	1	1	5
1	1	1	3	3	3	3	1	3	3	2	1	5
1	1	3	3	3	3	3	1	1	3	3	1	5
1	3	3	3	3	3	3	1	3	3	3	1	5
1	1	1	3	3	3	1	1	1	3	2	1	5

xinesos són llargs, però hi ha més presència de colls regulars que en la mostra total de personatges, de manera que el coll regular és un dels trets distintius del grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.2.9 Escòcia

Els escocesos es caracteritzen per tenir una cara allargada (23,5pp), un nas llarg (25,3pp) i una barbeta destacada (36,6pp).

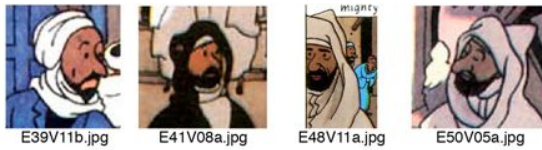
Nombre	Orelles	Nas3	Cara3
9	1	1	1
4	1	3	1
3	1	1	3
2	4	1	1
1	3	3	1
1	1	2	1

L'agrupació més nombrosa és de 9 membres (45%), i la seva combinació de trets és la mateixa que els valors que defineixen el grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.2.10 Marroc

Els marroquins tendeixen a tenir el nas angulós (24,1pp) i llarg (20,3pp), la boca perfilada i amb el llavi visible (37,5pp), la barbata poc destacada (32,1pp), les orelles ocultes (45,9pp), les espatlles amples (21,1pp) i no dur barba (56,2pp). L'agrupació més nombrosa és de 4 membres (20%), i els seus trets són iguals que els valors que defineixen l'estereotip del grup sencer. Els integrants d'aquesta selecció són:

Nombre	Nas2	Nas3	Boca2	Barbata	Orelles	Espatilles1	Barba
4	1	1	3	3	4	3	4
3	1	1	1	3	4	3	4
1	1	3	3	3	4	1	4
1	1	1	3	3	4	3	2
1	1	3	3	3	4	3	4
1	1	1	1	3	1	3	5
1	3	3	3	3	4	1	4
1	1	3	1	3	3	1	5
1	1	1	1	3	1	3	4
1	1	1	3	3	3	3	4
1	1	1	1	3	4	3	2
1	3	3	1	3	4	3	2
1	1	1	3	3	1	3	4
1	1	3	1	3	4	1	5
1	3	3	2	3	1	3	1

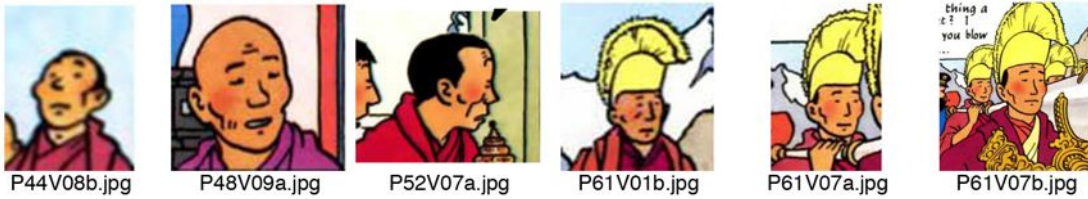
5.2.2.11 Tibet

Els tibetans es caracteritzen per una cara angulosa (46,7pp) i curta (55,8pp), un nas petit (59,1pp), angulós (33,2pp) i curt (45,0pp), una boca poc perfilada (26,9pp), una barbata poc destacada (32,1pp), unes orelles grans (22,2pp), un crani petit (34,3pp), un coll llarg (47,9pp), unes espatlles caigudes (38,6pp), l'absència de barba (44,9pp). El grup també destaca per incloure més infants que la mitjana (20,5pp).

Nombre	Cara2	Cara3	Nas1	Nas2	Nas3	Boca2	Barbata	Orelles	Crani	Coll	Espatilles2	Barba	Grup d'edat
6	1	3	3	1	3	1	3	1	3	1	1	5	2
1	1	3	3	1	3	1	3	1	3	1	3	5	2
1	1	3	3	1	3	1	3	3	3	1	3	5	2
1	1	1	3	1	3	1	3	1	3	1	3	5	2
1	1	3	1	1	3	1	3	1	3	1	3	5	2
1	3	3	3	1	3	1	3	1	3	1	1	5	2
1	3	3	3	1	3	1	3	4	1	1	2	5	1
1	1	3	3	1	3	1	3	1	3	1	2	5	1
1	3	3	3	1	3	1	3	4	3	1	1	5	1
1	1	3	3	1	3	1	3	4	3	1	1	5	1
1	1	3	3	1	3	1	3	3	3	1	1	5	2

L'agrupació més nombrosa és de 6 personatges (35,3%), i coincideix gairebé totalment amb els trets que defineixen el grup. L'excepció és el grup d'edat. Com en altres casos, el que passa és que la majoria de tibetans és adulta, però el grup

presenta més infants que la mitjana, de manera que la presència d'infants es converteix en un tret distintiu d'aquest grup tot i que no sigui un tret que formi part de l'agrupació més nombrosa. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.2.12 Nòmades

Els nòmades tendeixen a tenir la cara ampla (42,1pp), el nas angulós (25,7pp), la boca gran (54,1pp), les orelles ocultes (49,2pp), el crani gran (27,0pp), el coll curt (47,7pp) i les espatlles amples (34,5pp).

L'agrupació més nombrosa és de 5 figurants (33,3%). La distribució dels seus trets coincideix totalment amb els valors que defineixen el grup. Els integrants d'aquesta agrupació són:

Nombre	Cara1	Nas2	Boca1	Orelles	Crani	Coll	Espatilles1
5	3	1	1	4	1	3	3
2	3	1	1	4	3	3	3
1	3	1	1	1	3	3	3
2	1	1	1	4	3	3	3
1	3	3	1	3	1	3	3
1	3	3	1	4	1	3	3
1	1	1	1	3	1	3	3
1	3	1	1	1	1	3	3
1	3	1	3	4	1	1	1

5.2.2.13 Àfrica subsahariana

El grup procedent de l'Àfrica subsahariana tendeix a tenir una cara estreta (25,2pp), angulosa (31,0pp) i allargada (25,2pp), uns ulls grans (80,8pp), un nas gran (29,5pp), arrodonit (54,3pp) i curt (45,0pp), una boca gran (60,7pp) i amb el llavi visible (54,1pp), una barbata poc destacada (32,1pp), unes orelles grans (51,6pp), un crani gran (33,7pp), un coll llarg (34,5pp), unes espatlles estretes (54,8pp) i caigudes (59,8pp) i no tenir barba (44,9pp). És el grup caracteritzat per més trets i amb els valors de divergència més elevats.

L'agrupació més nombrosa és de 3 membres (20%), que tot i comptar amb pocs integrants és molt rellevant perquè comparteixen 16 trets. La seva combinació de trets és la mateixa que els valors que caracteritzen el grup. Els seus membres són:

Nombre	Cara1	Cara2	Cara3	Ulls	Nas1	Nas3	Nas2	Boca1	Boca2	Barbeta	Orelles	Crani	Coll	Espatlls1	Espatlls2	Barba
3	1	1	1	1	1	3	3	1	3	3	1	1	1	1	1	5
2	1	1	1	1	1	3	3	1	3	3	1	1	1	1	3	5
2	1	3	1	1	1	3	3	1	1	3	1	1	1	1	1	5
2	1	1	1	1	1	3	3	1	3	3	1	3	1	1	1	5
1	3	3	3	1	1	3	1	1	3	3	1	1	3	3	3	5
1	1	1	1	1	1	3	3	1	1	3	1	1	1	1	1	5
1	3	3	3	1	1	3	3	1	1	3	1	1	1	1	1	5
1	1	1	1	1	1	3	3	1	1	3	1	1	3	1	1	5
1	1	2	1	1	1	3	3	1	3	3	1	3	1	1	1	5
1	1	1	1	3	1	3	3	1	3	3	1	3	1	1	1	5

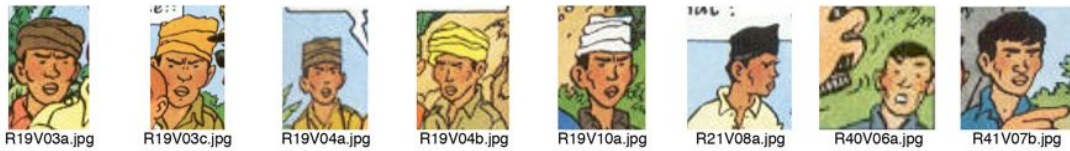

5.2.2.14 Sondonesia

Els sondonesis es caracteritzen per la seva tendència a tenir la cara estreta (31,8pp), angulara (64,3pp) i curta (61,7pp), el nas petit (30,8pp), angulós (39,1pp) i curt (45,0pp), la boca petita (54,4pp) i amb el llavi visible (87,5pp), la barbeta poc destacada(32,1pp), les orelles grans (38,3pp), el crani petit (40,2pp), el coll llarg (47,9pp), les espatlles estretes (54,8pp) i no dur barba (44,9pp).

Nombre	Cara1	Cara2	Cara3	Nas1	Nas2	Nas3	Boca1	Boca2	Barbeta	Orelles	Crani	Coll	Espatlls1	Barba
8	1	1	3	3	1	3	3	3	3	1	3	1	1	5
3	1	1	3	1	1	3	3	3	3	1	3	1	1	5
2	1	1	3	1	1	3	3	3	3	4	3	1	1	5
1	1	1	3	1	1	3	3	3	3	1	3	1	2	5
1	3	1	3	3	1	3	3	3	3	1	3	1	1	5

L'agrupació més nombrosa és de 8 membres (53,3%). Tots els seus trets coincideixen amb els valors que determinen l'estereotip del grup. Els membres d'aquesta agrupació són:

5.2.3 Diversitat global

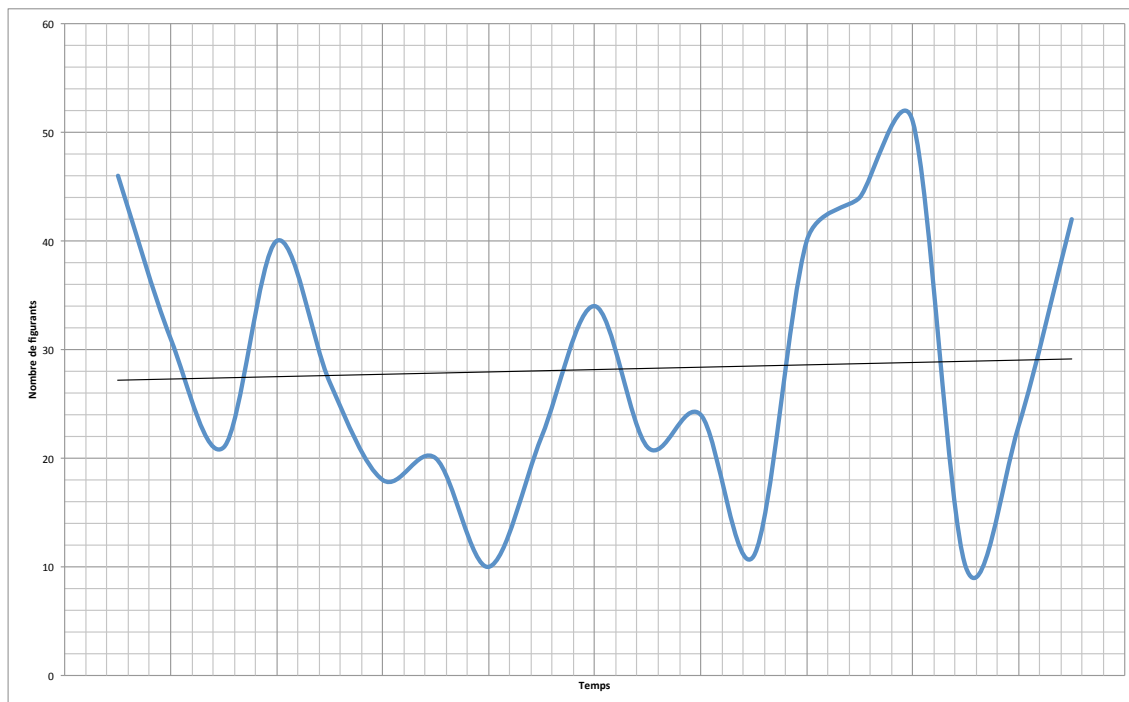
Cada personatge està definit per 20 trets físics. Si s'analitza quants d'aquests personatges són idèntics en tots els seus trets es pot determinar quin és el grau de diversitat de la mostra estudiada. Els resultats mostren 488

Nombre de membres	Nombre de combinacions
8	1
4	3
3	4
2	23
1	457

combinacions de trets diferents. Hi ha una combinació que agrupa 8 personatges idèntics, 3 combinacions de 4 personatges amb els mateixos trets, 4 combinacions de 3 personatges iguals, 23 combinacions de 2 figurants cadascuna i 457 personatges diferents entre si i diferents als que s'han exposat fins ara. Això indica un diversitat elevadíssima, ja que el nombre de figurants amb la mateixa caracterització física és molt menor al nombre de personatges diferents.

5.3 Altres patrons observats

5.3.1 Distribució dels figurants en el temps

Distribució dels figurants en el temps

Si es fa una observació diacrònica de les aparicions dels figurants en el temps s'observa que:

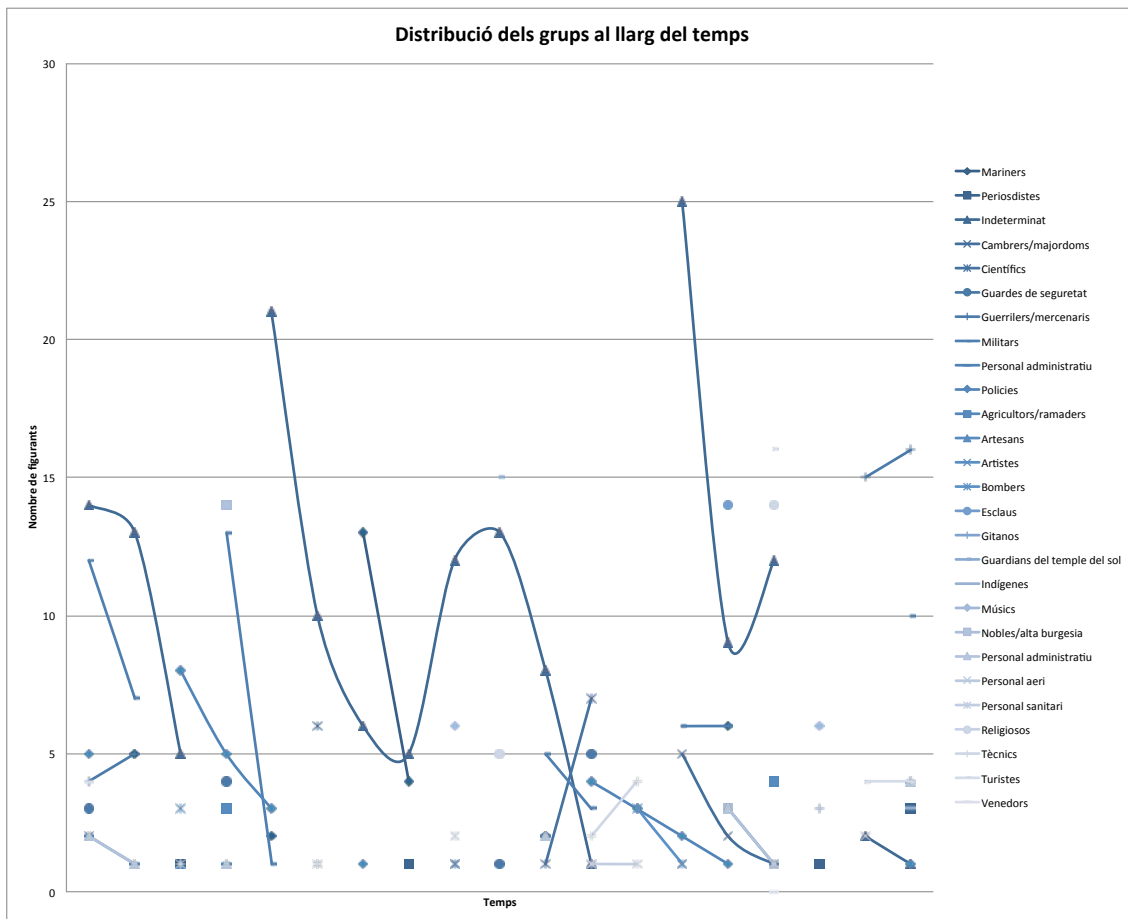
La quantitat de figurants no es manté estable sinó que descriu grans oscil·lacions, generant pics màxims i mínims. Tot i les oscil·lacions, en cap àlbum se sobrepassen els 52 figurants ni es baixen dels 9-10, de manera que la quantitat de figurants es troba acotada entre aquests valors. Els tres valors més baixos a la gràfica corresponen als àlbums *El tresor de Rackham el roig*, *Hem caminat damunt la Lluna* i *Les joies de la Castafiore*. La trama d'aquests àlbums justifica l'escassa aparició de figurants: en els dos primers casos els protagonistes s'allunyen de qualsevol nucli urbà (van d'expedició a la recerca d'un tresor enfonsat o viatgen a la Lluna), i en el tercer cas no surten de casa. El valor màxim correspon a *Tintín al Tibet*. El caràcter excepcional d'aquest àlbum podria venir donat per la pròpia voluntat de l'autor d'escriure'l diferent de la resta a causa de les seves circumstàncies personals (*vid. Fonaments teòrics*).

Hi ha una certa periodicitat en la gràfica. S'observa que després d'un mínim el nombre de figurants augmenta molt, baixa, i torna a fer una segona pujada, aquest

cop menor. Aquest caràcter periòdic és especialment significatiu perquè el temps transcorregut entre la publicació dels àlbums varia, però tot i això existeix una continuïtat en el temps intern de l'obra pel que fa a la distribució de figurants.

5.3.2 Distribució dels grups en el temps

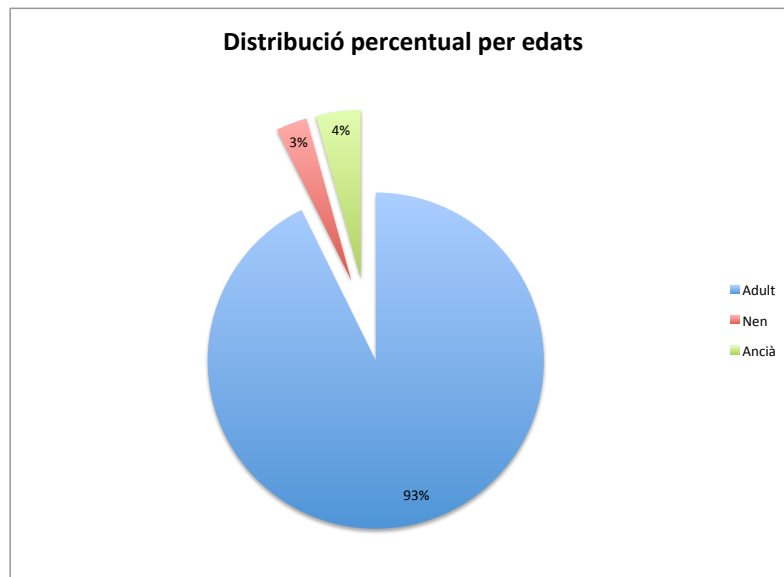

Distribució dels grups en el temps

Observant com apareix cada grup per separat al llarg del temps es detecta un patró curiós, que es repeteix a gairebé tots els grups: un grup apareix en dos àlbums seguits, en el segon hi apareixen en molta menys quantitat, i no torna a aparèixer fins al cap d'un cert temps. Per això els grups més grans dibuixen línies descendents molt inclinades i gairebé paral·leles. Es pot veure que aquest patró es repeteix periòdicament i en diferents grups que es van alternant.

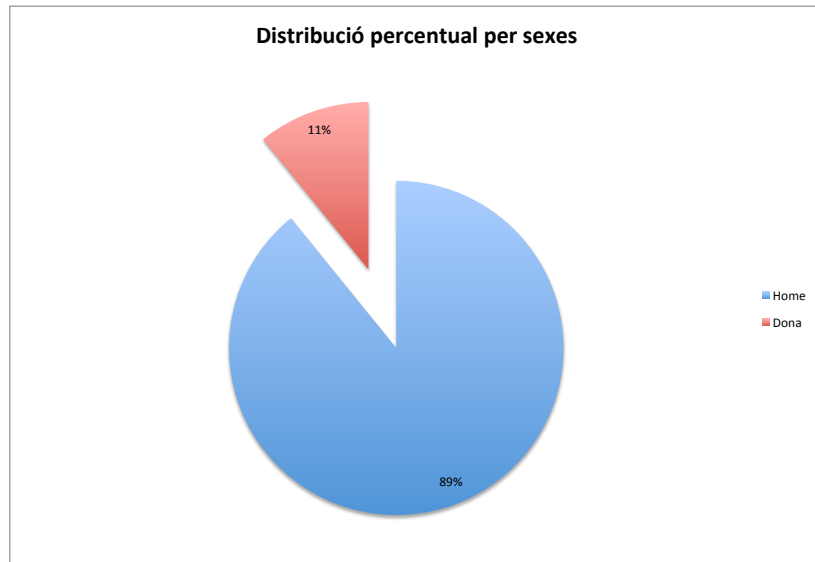
5.3.3 Predominances de sexe i edat

S'ha pogut observar que existeix un desequilibri molt gran en el repartiment de l'edat i el sexe en els figurants. Les següents gràfiques permeten veure-ho:

Es pot veure clarament que en l'obra d'Hergé els figurants són majoritàriament adults. El fet que només hi hagi un 3% d'infants i un 4% d'ancians fa que sigui interessant veure si estan repartits uniformement o es concentren d'alguna manera. Com ja s'ha comentat prèviament, el grup que es caracteritza per tenir més ancians que la mitjana, és a dir, que concentra bona part dels ancians de la mostra, és el de "nobles i burgesos" (25,1pp més que la mitjana). En aquest sentit, això és una mostra més que existeixen estereotips particulars de cada grup, ja que els nobles i els burgesos són els únics que es caracteritzen per ser de més edat.

En el cas dels infants, ja s'ha vist que el grup que es caracteritza per acumular-ne més és el de tibetans (20,5pp més que la mitjana). Això podria ser explicat fent referència altra vegada a la biografia d'Hergé i el seu interès a fer que *Tintín al Tibet* fos un àlbum diferent a la resta. Una hipòtesi que explicaria la presència de més infants de l'habitual en aquest àlbum seria que potser van ser introduïts per afegir innocència al caràcter de l'àlbum (*vid. Fonaments teòrics*).

Té lloc un fenomen similar quan s'estudia el sexe d'aquests figurants. Un 11% de dones vers un 89% d'homes permet preguntar-se altre cop si tendeixen a formar part d'algun grup concret.

Com ja s'ha mostrat, no hi ha cap grup que sigui majoritàriament femení, i els grups que tenen més membres femenins que la mitjana són els turistes (22,5pp) i la noblesa i la burgesia (30,3pp). No hi ha cap altre grup que tingui significativament més dones que la distribució global, en cap dels dos sistemes d'agrupament. Cal destacar que les dones són característiques de dos grups que es diferencien de la resta pel fet de no ser oficis.

6 Conclusions

Amb l'anàlisi es demostra que Hergé va cuidar en detall també la caracterització física dels personatges menys importants de la seva obra, com ja se sabia que feia amb tants altres aspectes.

Es compleix la hipòtesi que els personatges que tenen funcions semblants també s'assemblen físicament, i són diferents dels que tenen altres funcions. Això queda comprovat en la comparació entre les distribucions percentuals dels trets a cada grup.

S'ha provat que Hergé procurava que cada personatge participés d'un estereotip d'acord amb la seva funció i procedència. Aquesta participació té lloc mitjançant alguns trets que comparteix amb altres personatges que realitzen la mateixa funció fins i tot en àlbums escrits amb més d'una dècada de diferència.

Al mateix temps, però, s'ha provat l'existència d'una gran diversitat d'individus, fins al punt que en una mostra de 535 personatges en què cadascun d'ells està definit per 20 trets físics diferents no hi ha pràcticament personatges idèntics. Hergé para, doncs, atenció a la caracterització com a individus dels figurants.

S'ha pogut veure que hi ha grups més fortament caracteritzats que altres, com els religiosos, els tibetans o els procedents de l'Àfrica subsahariana. Tenen més trets que els diferencien de la resta, i aquests trets divergeixen molt respecte al que és comú. Hi ha grups, en canvi, que només es distingeixen de la mitjana per un tret, com els militars o els belgues. Per tant, es pot afirmar que l'autor no només va cuidar els figurants en general, sinó també alguns col·lectius més que altres¹⁵. De la mateixa manera, s'ha provat a l'*Anàlisi dels resultats* que els figurants estan més estereotipats en funció de la seva procedència que segons allò que estan fent. Així doncs, un policia belga s'assemblarà més a un mariner belga que a un policia sildau.

---

¹⁵Aquesta tendència ha estat estudiada parcialment, pel que fa a xinesos i japonesos, a: ALEXANDER S. LASER- ROBINSON, *An Analysis of Hergé's Portrayal of Various Racial Groups in The Adventures of Tintin: The Blue Lotus*.

Si s'uneix això al fet ja comentat que el tractament dels figurants és meticulós en tots els àlbums treballats i als patrons en la distribució d'aquests en el temps, ja sigui de manera global o per grups, no queda cap dubte que aquests personatges són un element tant o més treballat que per exemple, els models de cotxes i avions que apareixen als àlbums. A *Les aventures de Tintín*, els figurants serveixen per contextualitzar (com els cotxes o els avions), però al mateix temps hi ha hagut un esforç per dotar-los de trets físics individuals.

Els resultats són coherents amb el que es coneix d'Hergé. Se sap, i diversos estudis ho demostren, que Hergé era obsessiu en el detall. Aquests mateixos estudis mostren com els personatges principals de l'obra estan inspirats en models de carn i ossos (Dupont i Dupond en el pare i l'oncle de l'autor, o el professor Tornassol en l'inventor suís Auguste Piccard, entre molts d'altres). Aquest treball no pretén determinar si Hergé, en dissenyar els figurants, seguia models reals, però sí demostrar que hi va dedicar gairebé tanta feina com als personatges principals, situant-los només un esgraó per sota d'aquests pel que fa a la seva caracterització física.

Hergé s'ha convertit en un clàssic de la literatura, i ha causat un forta impressió a generacions senceres. Això fa que en algunes ocasions es vulgui veure en la seva obra més coses de les que probablement hi ha¹⁶. En aquest treball s'ha procurat ser molt rigorós amb el mètode per tal d'evitar conclusions precipitades o poc fonamentades.

De resultes d'això, en el procés de recerca s'ha recopilat una gran quantitat d'informació referent als figurants en una base de dades. Un dels objectius d'aquesta base és servir de punt de partida per a possibles estudis posteriors. De fet, inclou informació que no ha estat directament utilitzada en aquest treball perquè es desviava en excés dels objectius marcats. Permetria moltes més anàlisis que la mostrada aquí. Es podrien analitzar, per exemple, les possibles connotacions discriminatòries que hi pugui haver en el físic dels figurants segons la seva

---

¹⁶ Una mostra d'aquest tipus d'investigació és ERIKSSON, Klas; MAR, Irene: *Ambidextrous Tintin*, que conclou de manera poc fonamentada que el protagonista era ambidextre.

procedència, o les contraposicions en els trets físics de països que es troben enfrontats en conflicte bèl·lic (San Teodoros i Nuevo Rico, Sildàvia i Bordúria, Japó i Xina), o la relació que s'estableix entre els figurants i la vida d'Hergé: com es relacionen el nombre de figurants i la seva situació personal en el moment de dibuixar, o si allò que té lloc en la seva vida repercuteix en com es representen els figurants. La base creada es troba a disposició de qui la necessiti¹⁷.

A l'autor del treball li ha agradat descobrir que una recerca científica pot tenir lloc molt lluny de qualsevol laboratori, i que investigar pot voler dir senzillament portar la curiositat fins a extrems divertidament insospitats. Creu que aquest treball n'és un exemple.

---

¹⁷ Es pot sol·licitar una còpia de la base de dades a martiamargant@gmail.com.

7 Bibliografia i webgrafia

- ERIKSSON, Klas; MAR, Irene. *Ambidextrous Tintin* [en línia]. [S. l.: s. n.], 1998. <<http://www.tintinologist.org/articles/left.html>> [Consulta: 20 novembre 2011]
- FARR, Michael. *Tintin and Co.* [S.l.]: Egmont Books, 2007. ISBN 1405232641.
- FARR, Michael. *Tintín, el somni i la realitat: La història de la creació de les aventures de Tintín*. Barcelona: Editorial Zendrera Zariquiey, 2002. (Biblioteca Tintín) ISBN 84-8418-127-8.
- FÖRSTL, H. [et al.]. *Tintin and the Capgras syndrome* [en línia]. [S. l.]: Royal College of psychiatrists, 1990. <<http://pb.rcpsych.org/content/14/12/705>> [Consulta: 20 març 2011]
- JAYME ZARO, Maria. *Guia de psicologia de la personalitat*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2009. ISBN 9788469246221.
- KRETSCHMER, Ernst. *Constitución y carácter: Investigaciones acerca del problema de la constitución y de la doctrina de los temperamentos*. 18a ed. Barcelona: Editorial Labor, 1947.
- LASER-ROBINSON, Alexander S. *An Analysis of Hergé's Portrayal of Various Racial Groups in The Adventures of Tintin: The Blue Lotus* [en línia]. Washington: Universitat de George Washington, 2005-2006. <<http://www.tintinologist.org/articles/analysis-bluelotus.pdf>> [Consulta: 20 novembre 2011]
- MARTY, Jean Luc (dir.). *Tintin grand voyageur du siècle*. París: Prisma Presse, 2001. ISBN 2-930284-71-4.
- MEDRANO, Juan [et al.], *Stigma and prejudice in Tintin* [en línia]. [S. l.: s. n.] 2009. <<http://www.bmj.com/content/339/bmj.b5308.extract>> [Consulta: 20 març 2011]
- ORTOLI, Sven (dir.). *Tintin au pays des savants*. París: Excelsior Publications, 2003. ISBN 2-87424-015-X.
- PASAMONIK, Didier. *Raymond Leblanc: "Je lisais Tintin dans le Vingtième Siècle!"* [en línia]. [S. l.: s. n.] 1979. <<http://www.actuabd.com/Raymond-Leblanc-Je-lisais-Tintin-dans-le-Vingtieme-Siecle>> [Consulta: 9 maig 2011]
- REMI, GEORGES. *Les Aventures de Tintin*. Tournai: Casterman, 1936-1976.

- SADOUL, Numa. *Tintin et moi. Entretiens avec Hergé*. Tournai: Casterman, 2000.
ISBN 2203004088.
- TISSERON, Serge. *Tintin chez le psychanaliste*. Paris: Aubier Montaigne, 2000.
ISBN 270072142X.

Anàlisi de la caracterització física dels figurants a

Les aventures de Tintín. Annexos

Martí Amargant Arumí

Tutors: Joan Carles Cortés de Haro

Ma Teresa de Pouplana Fanals

Institut Montsoriu

Curs 2011-2012

Annex 1: Versió original de l'esquema de constitució de Kretschmer

Metódica 3

Para realizar la investigación que nos ocupa se redactó el siguiente formulario impreso:

Esquema de constitución

Nombre: _____ *Diagnóstico:* _____
Edad: _____ *Tipo especial de enfermedad:* _____
Profesión: _____
Fecha de la captación: _____

I. Cara y cráneo

Cara: Grande (*) regular pequeña
 Alta » baja
 Estrecha » ancha
 De huesos blandos » de huesos duros
 Colgante » tierna
 Enjuta » lisa
 Angulosa » redonda
 De rasgos acusados » plástica blanda (superficie)
 De cutis fino » de cutis grueso
 Brillante » mate
 Rubicunda » pálida
 Amarillenta, descolorida, morena, congestiada, purpúrea, anulada, pastosa, sucia, lisa, tensa, rugosa, fruncida, ajada, húmeda, borrosa, abultada, abotagada.

Ojos: Grandes regulares pequeños
 Salientes » hundidos
 Brillantes » apagados
 Azules, verdes, grises, pardos, negros; de borde orbital bajo, alto, afilado, embotado.

Nariz: Grande regular pequeña
 Larga » corta
 Delgada » gruesa (cartilago)
 Estrecha » ancha (hueso)
 Puntiaguda » roma
 Retirada » arremangada
 Pálida » encarnada
 Chata » hundida
 Aguiluña recta respinguda
 Saliente retráida

Boca: Muy perfilada regular poco perfilada
 De raíz precisa » de raíz imprecisa.

Labios: Grande regular pequeña
 Muy perfilada regular poco perfilada.
 Delgados regulares gruesos
 Sumidos » abultados
 Caídos » firmes
 Abiertos » cerrados
 Pálidos » rojos

Pómulos: Labio superior largo, corto, hociquedo, recogido, normal.
 Muy desarrollados regulares poco desarrollados
 Salientes » no salientes.

Mandíbula inf.: Grande regular pequeña
 Alta » baja
 Ancha » estrecha
 Saliente » retráida
 Arqueada » plana
 Recia » endeble.

(*) En relación con la cabeza.

4 La estructura corporal

Barbilla: Muy destacada regular poco destacada
 Cónica »

Laringe: Muy saliente » poco saliente.

Dientes: Grandes regulares pequeños
 Simétricos » asimétricos
 Sano » cariados.

Paladar: Abovedado regular plano.
Orejas: Grandes regulares pequeñas
 Separadas » ocultas
 Planas » enrolladas
 Delgadas » gruesas
 Adherentes » libres.
Fronte: Vertical regular deprinida
 Alta » baja
 Abombada » plana
 Ancha » estrecha
 Angulosa » redondeada
 Bien definida » mal definida
 Arcada superciliar muy desarrollada » poco desarrollada
 Protuberancia grande » pequeña
 Glabella ancha » estrecha.

Perfil: Recto, algo corvo, muy corvo, anguloso, acusado, poco acusado, vago, resultado, muy desarrollado, poco desarrollado, atrofiado.

Contorno frontal: Escutiforme ancho, pentagonal plano, oval pino, oval corto, oval infantil, heptagonal, atípico.

Fisonomía: Masculina, femenina, juvenil, senil, concordando con la edad.

Cráneo: Grande (*) regular pequeño
 Largo » corto
 Ancho » estrecho
 Alto » bajo
 Acuminado, cistoideo, cuadrado, turriculado.

Ocupucio: Prominente, redondeado, escarpado; protuberancia muy desarrollada, regular, poco desarrollada.

Asimetrías: Cráneo, cara, ojos, orejas.

II. Cuerpo

Porte: Grande regular pequeño
 Redondo grueso rechoncho
 Ancho de hombros, esbelto, flaco; de miembros largos, cortos; infantil, masculino, femenino, senil.

Esqueleto: Laxo regular rígido
 Encorvado » erguido.

Articulaciones: Delgadas regulares anchas.
Musculatura: Estrechadas regulares gruesas
 Delgada regular gruesa compacta
 Fofa » poco marcada.
 Relieve marcado » grueso.

Pantalo adip.: Poco grueso regular grueso.
 Distribución infantil, masculina, femenina, irregular.

Cabeza: Grande (*) regular pequeña
 Destacada » hundida.

Cuello: Largo » corto
 Delgado » grueso.

Brazos: Largos regulares cortos
 Delgados » gruesos.

Piernas: Largas regulares cortas
 Delgadas » gruesas
 Estevadas (O), zambas (X).

(*) En relación con la cabeza.

Metódica 5

Manos: Grandes regulares pequeñas
 Largas » cortas
 Estrechadas » anchas
 Dedos finos » gruesos
 Flácidas » firmes
 Blandas » huesudas
 Venas aguzadas » engrosadas.

Pies: Grandes regulares pequeños
 Largos » cortos
 Anchos » estrechos
 Planos, cóncavos, proporción de los dedos.

Hombros: Estrechados regulares anchos
 Caídos » horizontales
 Salientes » recogidos

Tórax: Hendidos (borde interior del deltoides) regular abombado, profundo
 Estrecho » ancho
 Alargado » corto
 De tipo líseo, en tonel, en quilla, fusiforme, en rosario.

Abdomen: Grueso regular delgado
 Tenso » laxo
 Compacto, hemisférico, colgante, entallado.

Raquis: Estirado regular encorvado
 Lordosis, escoliosis, cifosis, vértebras cervicales, dorsales, lumbares.

Pelvis: Ósea fuerte, regular, endeble.
 Ancha, regular, estrecha.
 Bien formada, masculina, femenina, infantil, plana.
 Pliegue inguinal: ascenso brusco, regular, suave; profundo, regular, somero.

III. Superficie del cuerpo

A. Piel

Fina regular gruesa
 Delicada » resistente
 Floja » tensa
 Elástica » no elástica
 Lisa » áspera
 Transparente » opaca.
Figmento: Fuerte » débil.
Secrec. sebáceas: Fecunda, acné, furunculosis, pigmento en mucosas.

B. Vasos

Subcutáneos: Bien visibles, poco visibles, invisibles; en la cara, en pies y manos, en el cuerpo.
 Dermografía: fuerte, regular, débil.
 Sistema vasomotor de la cabeza: subido, regular, apagado.
 Cabeza: azulada, encarnada, regular, pálida.
 Manos: azuladas, encarnadas, regulares, pálidas.
 Pies: azulados, encarnados, regulares, pálidos.
 Color general de la piel: rojo, moreno, regular, pálido.
 Manos y pies: secos, regulares, húmedos.
 Cuerpo: seco, regular, húmedo.
 Manos y pies calientes, regulares, fríos.

Arterias: Cuerpo caliente, regular, frío.
 Fuertes, regulares, tenues y delicadas, endurecidas, recias, blandas, muy sinuosas, muy prominentes.

Pulso: ... pulsaciones; muy alterable, poco alterable.
 Fuerte, regular, débil.
 Llamo, tenso, arritmia respiratoria, extrasístoles, signo de Graefe, fenómeno de Aschner.

Venas: Muy prominentes, visibles, invisibles, varices.

C. Sistema piloso			
Color:	Rubio, castaño, negro, gris, blanco.		
Cabello:	Muy desarrollado (1)	regular	poco desarrollado
Cejas:	"	"	"
Barba:	"	"	"
Tronco:	"	"	"
Brazo:	"	"	"
Piernas:	"	"	"
Genitales:	"	"	"
Axilas:	"	"	"
Cabeza:	Largo	"	corto
	Límites normales, entradas frontales, temporales, cervicales.		
	Invasión pilosa frontal, temporal; tolanos.		
Patillas:	Escotadas	regulares	rectas
	Límite frontal horizontal		
	Fino	regular	grueso
	Suave	tupido	cerdoso
	Liso	ondulado	rizado
Calvicie:	Frontal, temporal, occipital; circunscrita, no circunscrita; reluciente, opaca; carcomida, incompleta.		
Cejas:	Unidas en la frente, prolongadas hacia las sienes. (Distancia, ... cm.)		
Barba:	Predomina: bigote, perilla, patillas, barba de mujer.		
	Disposición masculina, femenina.		
Genitales:	Largo	regular	corto
	Fino	"	grueso
Tronco:	Caldo	"	erguido
	Largo	"	corto
Vello:	Nuca, espina dorsal, pecho, brazos, piernas.		
	Pelo en lugares atípicos.		
IV. Glándulas y vísceras			
Testículos:	Grandes	regulares	pequeños
Genitales:	"	"	"
Tiroides:	"	"	"
	Bocío: Duro, blando, liso, nudoso, pulsátil.		
Ganglios linfáticos:	Normales, numerosos, escasos, grandes, pequeños, duros, blandos.		
Mamas:	Grandes, pequeñas, masculinas, femeninas, firmes, flácidas, grasosas, bien formadas. Pezón prominente, poco desarrollado.		
Enfermedades internas:			
V. Medidas			
Talla:	Peso (2):		
	(Alimentos?)		
Perímetro:	Pecho (3)	Abdomen (4)	Caderas (5)
	Antebrazo izq.	Mano izq. (7)	Pantorrilla izq.
Longitud:	Piernas (7)	Brazos (8)	
Anehura:	Hombros (9)	Pelvis (10)	
Cráneo:	Perímetro horizontal (11)		
	Dímetro sagital (12)	Dímetro frontal (13)	
	Dímetro vertical (14)	Altura del rostro (15)	
	Longitud de la nariz (16)	Anchura del rostro (17)	

(1) En relación con el sexo.

(2) Sin ropa. (3) En reposo respiratorio. (4) Por encima del ilíaco. (5) A nivel del trocánter. (6) Ralcos digitales sin el pulgar. (7) Bucle superior sin el suelo. (8) Figura hum. lat. a punta del dedo medio. (9) Los dos acromios. (10) Cresta ilíaca y trocánter, ambos lados. (11) Glabella-protub. ant.-protub. occipital. (12) Glabella-protub. occipital. (13) Mentón-vertex. (14) El mayor por encima de las orejas. (15) a) Bucle del cabello a raíz de la nariz; b) raíz de la nariz (ángulo de las cejas) a figura de la boca; c) figura de la boca a mentón. (16) Ángulo de la nariz, profundizando, a la punta extrema de la nariz. (17) Arco cigomático y ángulo maxilar, ambos lados.

VI. Cronología

Comienzo del trastorno mental:	
" de la pubertad:	"
" de la involución:	"
" de la adiposidad:	"
" de la emaciación:	"
" de la calvicie:	"
" de determinadas enfermedades orgánicas:	"
Anomalías sexuales:	

VII. Resumen del estado corporal

VIII. Tipo de personalidad

IX. Transmisión hereditaria

No basta describir con nombres arbitrarios en la historia clínica del enfermo las características corporales que nos llamen la atención; pues aun la simple descripción oral de las mismas debe ser lo más precisa posible, siempre a base de iguales expresiones comparativas y desde determinados puntos de vista básicos, sobre todo según dimensiones espaciales claras y formas importantes de tejido orgánico. Solamente así es posible evitar expresiones confusas y equívocas, con el consiguiente olvido de innumerables pormenores. El esquema se obtiene anotando inmediatamente, punto por punto y en el orden consignado en el formulario, los caracteres que observamos en el paciente, desnudo, en pie y a la luz del día, subrayando con lápiz rojo la característica correspondiente de cada grupo, fuerte o débil, sencillo o doble, etc., con lo que ahorramos el tiempo que supondría una descripción escrita y contamos con un diagrama sumamente claro y resumido, que nos permite apreciar más tarde en un momento el conjunto por los detalles y comparar diversos diagramas respecto a cada pormenor. Como es natural, semejante descripción oral sólo puede comprender diferencias esenciales; donde no sea posible obtener una impresión óptica o táctil terminante, habrá que subrayar la palabra *regular*, que nada dice para nuestras estadísticas posteriores y sólo vale para impedir que tratemos de forzar la caracterización de lo que nada tiene de característico. No es necesario advertir que se necesita cierta experiencia para apreciar en grado suficiente los valores medios y las desviaciones ligeras. En nuestro esquema solamente se han consignado caracteres fáciles de reconocer a simple vista o sin grandes complicaciones, excluyendo, en cambio, todo cuanto exige exploraciones técnicas especiales. No quiere esto decir que carezca de importancia para el examen constitucional percudir y auscultar el corazón y los pulmones, por ejemplo, sino que no es posible hacerlo cuando se trata de realizar en serie estos reconocimientos de conjunto. Naturalmente, tales exploraciones especiales habrán de añadirse luego como comple-

Annex 2: Anàlisi numèrica dels resultats

El full de càlcul en què es pot veure com s'han analitzat les dades recollides per als diferents apartats de l'*Anàlisi dels resultats* es pot trobar a:

[http://dl.dropbox.com/u/3008054/Anàlisi dels resultats.xlsx](http://dl.dropbox.com/u/3008054/Anàlisi%20dels%20resultats.xlsx)

Annex 3: Orles dels grups

Per funció

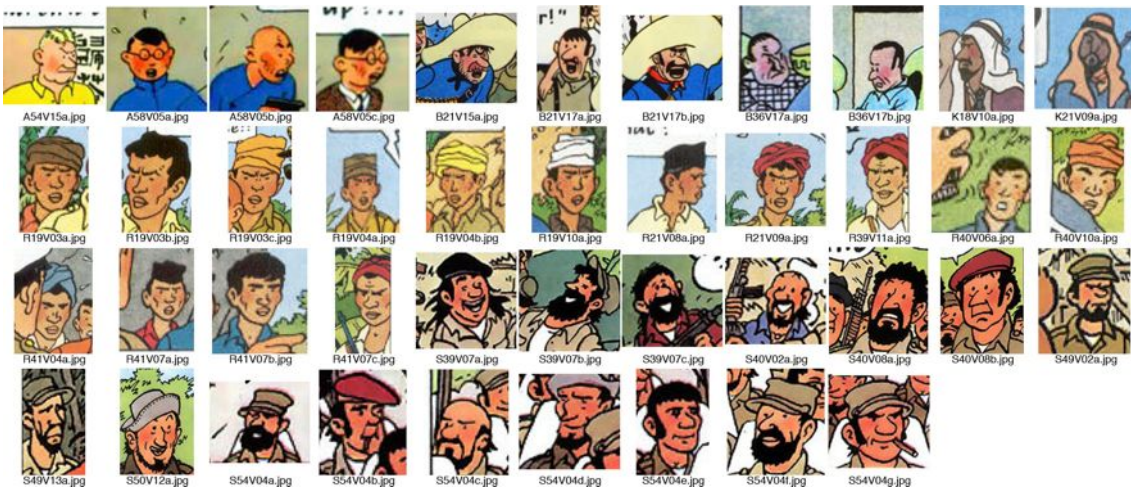
Indeterminats

Militars

Guerrillers i mercenaris

Policies

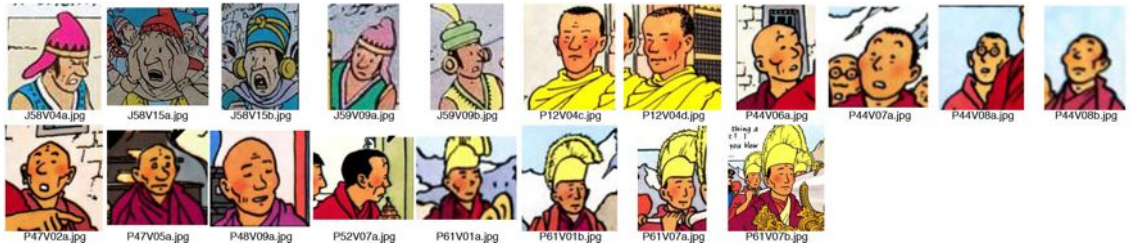
Mariners

Turistes

Religiosos

Noblesa i alta burgesia

Guardians del temple del Sol

Científics

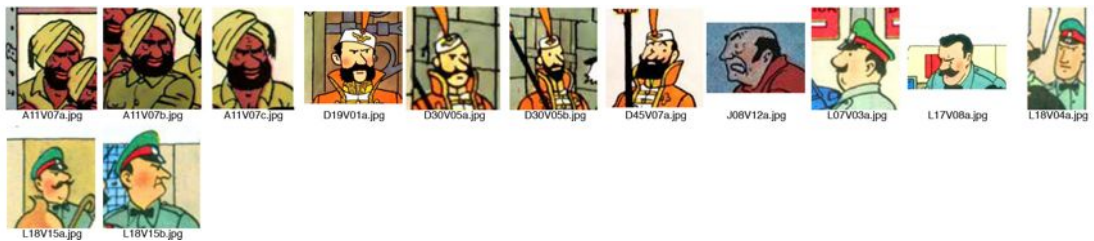
Esclaus

Personal administratiu

Guardes de seguretat

Músics

Cambres i majordoms

Tècnics

Venedors

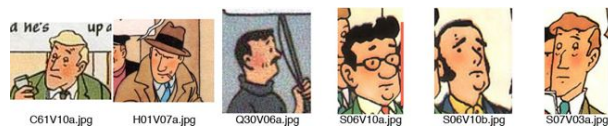
Agricultors i ramaders

Bombers

Periodistes

Personal sanitari

Personal aeri

Gitanos

Indígenes

Artistes

Artesans

Per procedència

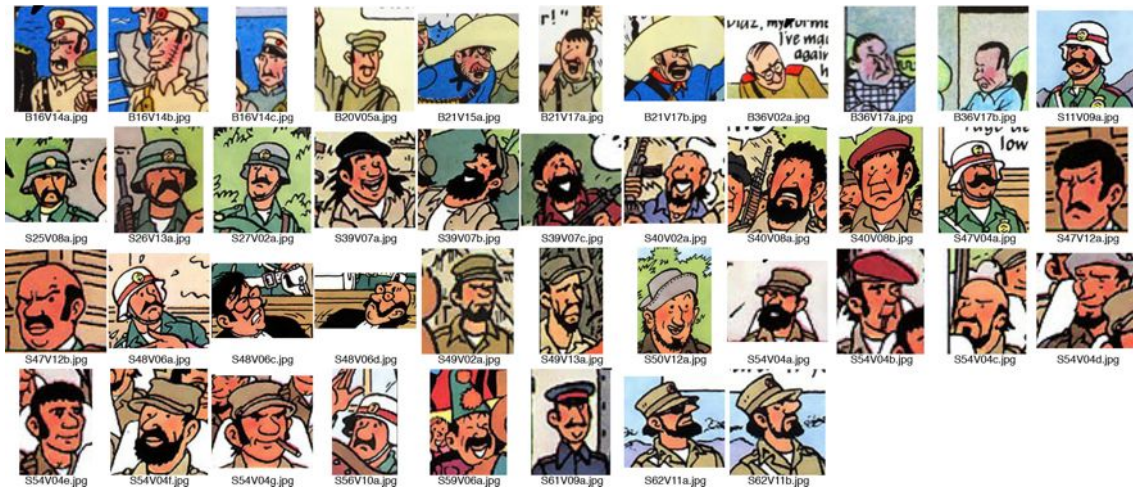
Bèlgica

Sildàvia

San Teodoros

Perú

Khemed

Europa

Bordúria

Xina

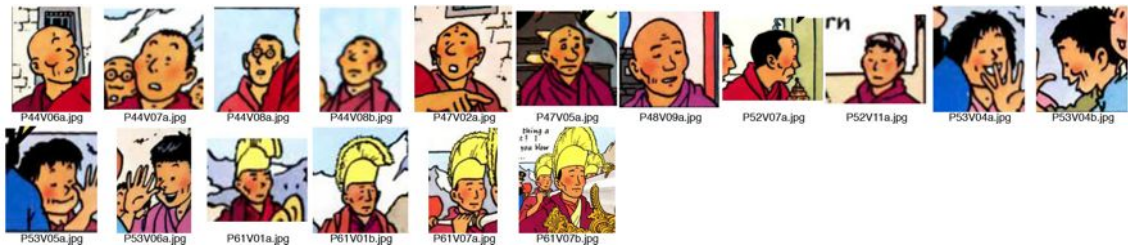
Escòcia

Marroc

Tíbet

Nòmades

Àfrica subsahariana

Sondonèsia

Índia

Suïssa

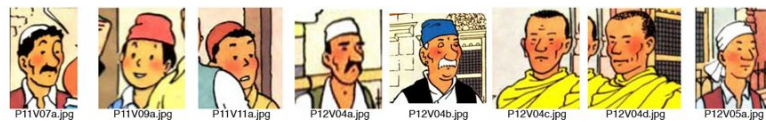
Japó

Anglaterra

Nepal

Nuevo Rico

França

A33V08a.jpg

A33V08b.jpg

A33V08c.jpg

C61V10a.jpg

F14V01d.jpg

I49V08b.jpg

Djakarta

F01V06a.jpg

F01V06c.jpg

F03V13a.jpg

Tribu Arumbaya

S32V02a.jpg

S32V06a.jpg

S33V02a.jpg

Àsia

I13V15a.jpg

L18V05a.jpg

Suècia

F14V01a.jpg

Espanya

F14V01b.jpg

Alemanya

F14V01c.jpg

Portugal

F14V01e.jpg

